BISKUPIZNA

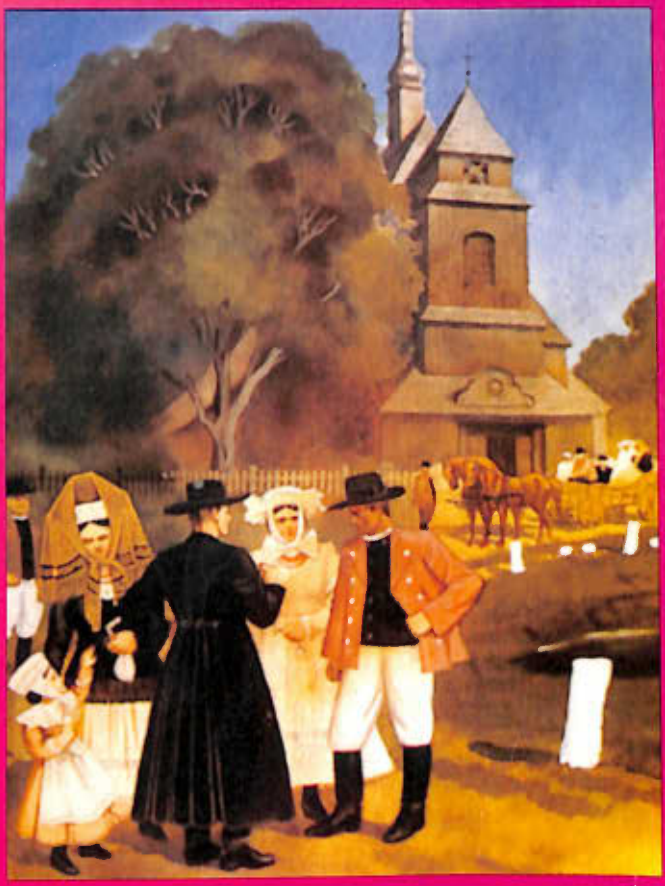

zestawienie bibliograficzne

BISKUPIZNA

Dzieje regionu, folklor biskupiański, jego popularyzacja i popularyzatorzy

ZESTAWIENIE BIBLIOGRAFICZNE

Opracował
Stefan Jankowiak

Krobia 1993

WYDAWCA: Oficyna Wydawnicza „Otwarty Dom"
- Ośrodka Kultury w Krobi

Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Krobi
016 012
102 B
016 012

Projekt okładki: HENRYK NAGLAK

Na okładce akwarela Wacława Boratyńskiego z 1936 r. pt. „Biskupianie przed kościołem w Domachowie"

Reprodukcje obrazów Czesława Gały: JACEK WÓJCIK

Publikację wydano przy wsparciu finansowym Ośrodka Kultury w Krobi, p. Ireny Gałowej i Jej synów z Twardogóry (woj. wrocławskie) oraz Jana z Domachowa Bzdęgi

Motto:

„Serce się śmieje, patrzeć tu na kmieci z krobskiej biskupizny: co za pogoda w ich twarzach, co za mina i dostatek! Równych mało w okolicy..."

EDMUND BOJANOWSKI
(„Przyjaciel Ludu" 1839, nr 27)

MAPKA BISKUPIZNY
Pn
GOSTYŃ
LESZNO
JAROCIN
PIASKI
BRZEZIE
CZACHOROWO
KRAJEWICE
SIKORZYN
ZIÓŁKOWO
STARA KROBIA
RĘBOWO
PIJANOWI-CE
BUKOWNICA
DOMACHOWO
ŻYCHLEWO
WYMYSŁOWO
SUŁKOWICE
CHUMIĘTKI
PONIEC
KROBIA
POSADOWO
PĘPOWO
POTARZYCA
GRABIANOWO
KUCZYNKA
KUCZYNA
RAWICZ
CHWAŁKOWO
CIOŁKOWO
ZIEMLIN
LEGENDA
GRANICE ZASIĘGU BISKUPIZNY
MIASTO
WIEŚ
KOŚCIÓŁ PARAFIALNY

WSTĘP

Nazwa Biskupizna i jej pochodne: Biskupianin, Biskupianka, biskupiański, znane są obecnie głównie w Wielkopolsce oraz wśród etnografów i folklorystów. Ten bardzo ciekawy subregion kulturowy leży w południowo-zachodniej części Wielkopolski, w granicach administracyjnych województwa leszczyńskiego (w dawnym powiecie gostyńskim). Jego centralnym punktem jest miasto KROBIA, które w latach 1793 - 1887 użyczało nazwy powiatowi, nie będąc samo siedzibą władz tego szczebla. Obszar Biskupizny stanowi zespół dwunastu wsi rozsianych po południowo-wschodniej i północno-wschodniej stronie Krobi. Zalicza się do tego zaspołu następujące miejscowości: Bukownica, Chumiętki, Domachowo, Grabianowo, Posadowo, Potarzyca, Rębowo, Sikorzyn, Stara Krobia, Sułkowice, Wymysłowo, Żychlewo.

Od średniowiecza aż niemal po schyłek XVIII wieku Krobia oraz wspomniane okoliczne wsie - łany klucza krobskiego - stanowiły dobra biskupstwa poznańskiego i stąd miano Biskupizna. Warto nadmienić, że dawnymi czasy każdy nominalny biskup poznański stawał się tytularnym proboszczem Krobi i miał tutaj swoją letnią rezydencję. Tę wielowiekową tradycję zniósł dopiero kardynał August Hlond w 1927 r. Już w XVI i XVII wieku Biskupianie - chłopi pańszczyźniani i tzw. okupnicy - mieli się lepiej pod względem ekonomicznym niż chłopi w pobliskich dobrach szlacheckich. Wyróżniały ich mniejsze obciążenia feudalne, większe gospodarstwa i wcale znaczny dobytek. Stąd wzięło się - kształtowane przez całe pokolenia - poczucie własnej odrębności, lokalnego patriotyzmu, biskupiańskiej godności, a więc cechy wyraźnego elitaryzmu regionalnego.

Tuż przed połową lat dziewięćdziesiątych XVIII stulecia (w pierwszych tutaj latach obcego zaboru) dobra biskupie uległy konfiskacie na rzecz rządu pruskiego. Z dawnego klucza krobskich dóbr biskupich utworzona została tzw. ekonomia krobska (domena rządowa), która przetrwała do końca lat trzydziestych XIX wieku - ściślej do okresu wdrażania w Poznańskiem

pruskiej regulacji stosunków włościańskich, czyli uwłaszczenia chłopów. Także i wtedy Biskupianom wiodło się na ogół lepiej niż innym włościanom regionu gostyńskiego, gdyż uwłaszczeni zostali na korzystniejszych warunkach - z większymi nadziałami ziemi.

W drugiej połowie XIX wieku i na początku XX wieku - w latach znaczonych nasilonymi zmaganiami Wielkopolan z germanizacją - wzmogło się na Biskupiźnie poczucie solidaryzmu w walce ekonomicznej i politycznej z zaborcą, a restrykcje władz pruskich w stosunku do duchowieństwa katolickiego w okresie tzw. Kulturkampfu zacieśniły więź społeczeństwa wiejskiego i mieszczan krobskich z Kościołem jako bastionem polskości. To właśnie w tamtych trudnych dla Polaków latach niewoli narodowej i brutalnej ekspansji niemczyzny zaczęły umacniać się na Biskupiźnie takie zwłaszcza wartości, jak poszanowanie ojców, starszyzny społecznej i tradycji lokalnej, ogromna pracowitość i rzetelność w wywiązywaniu się z obowiązków, oszczędność, trzeźwość. Cechy te - kultywowane tutaj w większości do dzisiaj - dają Biskupianom opinię dobrych gospodarzy, przywiązanych niezwykle mocno do tradycji.

Co ważne, wykształciła się w podkrobskich wsiach - w formie znanej nam obecnie być może już na przełomie XVIII i XIX stulecia - swoista kultura ludowa, wyrażana m. in. ciekawymi i bodaj najdłużej w Poznańskiem kultywowanymi zbiorowo obyczajami, zwyczajami i obrzędami ludowymi, charakterystycznymi strojami, muzyką, tańcami i pieśniami. Z dawnych obrzędów ludowych aż po czasy współczesne zachowały się na Biskupiźnie elementy podkoziołka, katarzynek oraz „wińca". Wiele elementów biskupiańskiego stroju ludowego (zwłaszcza u kobiet) przewyższa bogactwem i wykwintnością stroje innych subregionów kulturowych Wielkopolski. Dla tańców z okolic Krobi i Domachowa najbardziej charakterystyczne są: wiwat, przodek i równy. Muzykę biskupiańską reprezentował początkowo tylko jeden instument - dudy. Później tradycyjną tutejszą kapelę tworzyła już para muzyków - dudziarz i skrzypek. Co ciekawe, muzycy ludowi z Biskupizny wykonują do dzisiaj na wyżej wspomnianych instrumentach niektóre melodie według bardzo starej formy muzycznej, zwanej pentatoniką.

Wiele wskazuje na to, że za pierwszą drukowaną wzmianką o krobskiej Biskupiźnie uznać można informację Edmunda Bojanowskiego z końca lat trzydziestych XIX wieku zamieszczoną na łamach leszczyńskiego czasopisma „Przyjaciel Ludu" (zobacz motto niniejszej pracy). Kultura ludowa interesującego nas subregionu aż do końca okresu zaborów była żywa przede wszystkim we własnym środowisku. Jej atrakcyjność sprawiała jednak, że najbliżsi sąsiedzi chłopskego stanu spoza tego kręgu kulturowego - poprzez

związki rodzinne - częściowo przyswajali sobie niektóre dawne zwyczaje i obyczaje ludowe, a nawet - w odniesieniu na przykład do kobiecego stroju biskupiańskiego - przejmowali je. Odnosi się to zjawisko do społeczności wiejskich z Brzezia, Ciołkowa, Chwałkowa, Czachorowa, Krajewic, Kuczyny, Kuczynki, Pijanowic, Ziemlina, Ziółkowa i Żytowiecka. Od drugiej połowy XIX wieku aż do pierwszych lat międzywojnia dorobek kultury ludowej Biskupizny pielęgnowano w podkrobskich wsiach niejako samorzutnie, z potrzeby serca, przenosząc tą potrzebę później także na środowiska wychodźstwa westfalskiego stąd się wywodzącego. Dopiero od końca lat dwudziestych XX wieku można mówić o próbach szerszej popularyzacji tej kultury i to w formie folkloryzującej, tzn. prezentowanie jej w postaci scenicznej. W dawnych czasach pierwszymi autentycznymi odtwórcami biskupiańskiej kultury ludowej byli przede wszystkim muzycy - dudziarze i skrzypkowie. Niestety, nazwisk tych najstarszych muzyków z Biskupizny próżno dziś szukać w źródłach pisanych. W czasach nowszych pośród wielkopolskich dudziarzy najjaśniej świeciła bezsprzecznie gwiazda wirtuoza na tym instrumencie - Antoniego Maleszki z Domachowa, któremu sekundował dzielnie utalentowany skrzypek Franciszek Łagódka. Za prekursora nutowych transkrypcji melodii spod Krobi znawcy folkloru biskupiańskiego uznają zgodnie niezastąpionego do dziś Józefa Baranowskiego - długoletniego niegdyś organistę w Domachowie. Spośród ludzi nauki bardzo wiele dla poznania Biskupizny zdziałali dwaj etnografowie z Poznania: Wiesława Cichowicz i Adam Glapa oraz etnomuzykolog z Warszawy - Jadwiga Sobieska. Piękno tego regionu i jego ludzi uwieczniali też artyści malarze, z których najbardziej ceni się dziś prace Wacława Boratyńskiego, Romualda Bogaczyka i Czesława Gały. Po II wojnie światowej w dziele odtwarzania folkloru biskupiańskiego walnie przyczynił się zwłaszcza kierownik szkoły podstawowej w Sułkowicach, niestrudzony wychowawca młodych entuzjastów tej kultury - Kazimierz Piotrowiak. No i oczywiście Jan z Domachowa Bzdęga (ur. w 1907 r.) - społecznik, wybitny regionalista, nestor i „niekoronowany król" pośród znawców i popularyzatorów folkloru biskupiańskiego - człowiek, który ponad 60 lat swojego życia poświęcił rozsławianiu ukochanej Biskupizny. Spod jego pióra wyszło kilkadziesiąt artykułów prasowych na ten temat, dwie znaczące publikacje z dziedziny folklorystyki, tj. książki: *„Biskupianie"* (wyd. I - Kościan 1936, reedycja Warszawa 1992) i *„Wesele biskupiańskie"* (wyd. Gostyń 1992) oraz odpowiednie rozdziały w pracach historycznych typu monograficznego: *„Dzieje ziemi gostyńskiej"* (Poznań 1979) i *„Szkice z dziejów ziemi krobskiej"* (Poznań - Krobia 1986). Ogromne zasługi w dziele kultywowania tradycji folkloru biskupiańskiego

i jego popularzacji mają Krobskie Towarzystwo Kulturalne, Biskupiański Zespół Folklorystyczny z Domachowa i okolicy oraz Zespół „Wiwat" przy GOK „Hutnik" w Gostyniu.

Autor niniejszej skromnej publikacji zdaje sobie sprawę, że powyższe przywoływanie z nazwiska najbardziej zasłużonych odtwórców i popularyzatorów interesującej nas kultury ludowej jest zabiegiem subiektywnym. Rację ma wspomniany już wyżej Jan z Domachowa Bzdęga twierdząc, że w takim wyliczaniu zasłużonych dla Biskupizny powinno znaleźć się wiele, wiele dziesiątków nazwisk - znanych i uznanych muzyków, śpiewaków, tancerzy, hafciarek, kopczorek, plastyków, ludzi nauki i pióra, organizatorów (ich wybór znajdzie czytelnik w trakcie lektury opracowań prezentowanych w zastawieniu bibliograficznym), jak również ludzi skromnych i nie zabiegających o swoje na tym polu zasługi (jak np. rolnik ze Starej Krobi Feliks Kaczmarek, którego dokonania organizacyjne około sławienia Biskupizny nie zostały, jak dotąd, w opisach dostrzeżone). Warto też przypomnieć, że miarą osiągnięć popularyzatorskich samych Biskupian jest przyznana niektórym z nich niezwykle prestiżowa nagroda im. Oskara Kolberga. Jej laureatami stąd są: Jan z Domachowa Bzdęga (1977 r.), członkowie kapeli biskupiańskiej - dudziarz Stanisław Skrzypalik i skrzypek Józef Kabała (1984 r.) oraz zespołowo Zespół Folklorystyczny z Domachowa i okolicy (1990 r.).

Publikacja niniejsza ma charakter bibliograficzny. Zestawia teksty opisujące dzieje Biskupizny oraz folklor biskupiański, jego popularyzację i popularyzatorów. Zawiera wykaz druków zwartych na ten temat, tekstów w pracach zbiorowych, artykułów w czasopismach i prac nie publikowanych. Przy jej opracowywaniu korzystał autor m. in. z księgozbioru prywatnego Jana z Domachowa Bzdęgi oraz jego zbioru wycinków prasowych dotyczących Biskupizny. Wiele wniosły też kwerendy biblioteczne. W obrębie działów zestawienia bibliograficznego zastosowano układ chronologiczny z numeracją ciągłą poszczególnych pozycji. Zestawienia dotyczy indeks autorów, redaktorów prac zbiorowych i recenzentów. Na końcu publikacji zamieszczone są dwa dodatki: a) wybór wierszy i pieśni ludowych tematycznie związanych z Biskupizną, b) reprodukcje obrazów artysty malarza Czesława Gały przedstawiające Biskupian (ze zbiorów Muzeum w Gostyniu i Muzeum im. Edmunda Bojanowskiego w Grabonogu). Ponadto w tekście pracy znajdzie czytelnik mapkę Biskupizny oraz reprodukcje rysunków Wacława Boratyńskiego „Pracowita z Ryglic" (wydanych w 1935 r. w formie pocztówek i ilustracji do książki J. Bzdęgi *„Biskupianie"* z 1936 r.)

i Władysława Kołomłockiego (umieszczonych w czasopiśmie „Ziemia Gostyńska" z 1926 r.).

Autor pragnie zastrzec się na koniec, że przedstawione zestawienie bibliograficzne nie rości sobie pretensji do opracowania spełniającego wymóg kompletności. Przekonany też jest, że szczytne przykłady społecznikowskich pasji przewijające się tak licznie na kartach publikacji znajdą godnych kontynuatorów, boć rzeczą szlachetną jest poznawać dzieje i sławić zarazem swoją „małą ojczyznę" - region najbliższy.

Stefan Jankowiak

Piaski. k. Gostynia
w czerwcu 1993 roku.

zestawienie bibliograficzne

Skróty i znaki bibliograficzne:

b.m.r.w. - bez miejsca i roku wydania
cz. - część
dod. - dodatek
dot. - dotyczy
k. - koło, np. Gostynia
ks. - ksiądz
mps - maszynopis
m. in. - między innymi
n. - nad
np. - na przykład
rec. - recenzja
red. - redaktor, pod redakcją
wg - według
wyd. - wydanie
wzm. - wzmianka
zob. - zobacz
[...] tekst w nawiasie kwadratowym oznacza dodatkową, wyjaśniającą informację autora zestawienia.

I. BISKUPIZNA – DZIEJE REGIONU

a. Druki zwarte i teksty w pracach zbiorowych *

1. Janowski Aleksander, *Na Biskupiźnie i Palukach. Wielkopolska w radio warszawskim – trzy odczyty,* Kościan 1935, s. 3–9.
2. Sobisiak Walerian, *Działalność gospodarcza klucza krobskiego biskupstwa poznańskiego,* Poznań 1960.
3. Sobisiak Walerian, *Rozwój latyfundium biskupstwa poznańskiego w XVI –XVIII wieku,* Poznań 1960, s. 53–56.
4. Hanyż Andrzej, *Ziemia gostyńska* [przewodnik], Poznań 1967, s. 36, 37, 54–59, 70, 71, 73, 74, 79.
5. Rosik Piotr, *Powstaniec z Domachowa,* (w:) *Wspomnienia powstańców wielkopolskich.* Wyboru dokonali i wstępem opatrzyli Lesław Tokarski i Jerzy Ziołek, Poznań 1973, s. 387–392.
6. *Dzieje ziemi gostyńskiej.* Praca zbiorowa pod red. Stanisława Sierpowskiego, Poznań 1979 [poszczególne rozdziały].
7. Helsztyński Stanisław, *Kronika rodzinna. Autobiografia,* Warszawa 1986, s. 75 –83: *Łowiczanie stron naszych.*
8. *Szkice z dziejów ziemi krobskiej.* Praca zbiorowa pod red. Andrzeja Miałkowskiego, Poznań–Krobia 1986 [poszczególne rozdziały].
9. Zgodziński Bogdan, *Województwo leszczyńskie. Szkic monograficzny,* Warszawa–Poznań 1989, s. 158–159 [Domachowo], 236–240 [Krobia].

---

* – zaznaczone przy poszczególnych pozycjach strony wskazują na informacje dotyczące Biskupizny.

10. *Słownik krajoznawczy Wielkopolski*, Warszawa—Poznań 1992, s. 50 [Domachowo], 125 [Krobia].
11. Sobieska Jadwiga, *Posłowie*, (w:) *Wesele biskupiańskie*. Zapisał Jan z Domachowa Bzdęga działacz i miłośnik ziemi biskupiańskiej, Gostyń 1992, s. 141—143 [informacja dot. historii regionu].

b. Artykuły w czasopismach

12. Ludwiczak Jan, ks., *Kościół w Domachowie*, „Ziemia Gostyńska", R. 1: 1926, nr 2, s. 20—21.
13. [Czernik Stanisław] S.Cz., *Wieś Domachowo w XVI wieku*, „Ziemia Gostyńska", R. 1: 1926, nr 2, s. 22.
14. Czernik St.[anisław], *Rozwój Krobi w epoce W. Ks. Poznańskiego*, „Ziemia Gostyńska", R. 1: 1926, nr 3, s. 33—35.
15. Klinkowski Edmund, *Nieudana próba osiedlenia niemieckich kolonistów w powiecie krobskim 1804/5*, „Kronika Gostyńska", t. 7: 1935, nr 12, s. 187—192.
16. [Stachowski Władysław], *Co to jest Biskupizna?* „Gazeta Polska", Kościan 1936, nr 283 [dot. historii regionu].
17. Stachowski Władysław, *Przyczynki do dziejów Krobi i jej kościołów*, „Tygodnik Kościelny Parafii Św. Mikołaja w Krobi", R. 1: 1939, nr 5—24; toż nadbitka [m. in. obszerna informacja o dziejach biskupiego klucza krobskiego i wsi biskupiańskich do okresu uwłaszczenia].
18. Smoluchowski Zdzisław, *Posadowo ładna wieś. Ze starych szpargałów*, „Panorama Leszczyńska" 1985, nr 40, s. 22.
19. Smoluchowski Zdzisław, *Miasteczka Krobi opisanie. Ze starych szpargałów*, „Panorama Leszczyńska" 1986, nr 45, s. 22.
20. Kościański Lech, *Z dziejów miasta Krobi*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1987, nr 10, s. 29.
21. Smoluchowski Zdzisław, *Kartki z dziejów Żychlewa. Ze starych szpargałów*, „Panorama Leszczyńska" 1989, nr 4, s. 17.
22. (Stan.), *Krobia - miasto z przeszłością*, „Panorama Leszczyńska" 1991, nr 41, s. 6.
23. *Życie społeczne w Sułkowicach* (cz. 1—2). *Ze starych szpargałów*, „ABC", Leszno 1991, nr 8, 13.
24. Waluś Elżbieta, *Obrazki z naszej gminy — Bukownica*, „Gleba", Krobia R. 2: 1992, nr 6—8.
25. Wiejak Krzysztof, *Uwłaszczenie w Posadowie*, „Gazeta Gostyńska" 1993, nr 3, s. 35.

c. Prace nie publikowane

26. Stachowski Władysław, *Biskupizna*, Gostyń 1948, mps.
27. Wiejak Krzysztof, *Uwłaszczenie chłopów we wsiach biskupiańskich krobskiej domeny rządowej w XIX wieku*, Poznań 1993, mps [UAM, praca magisterska].

II. FOLKLOR BISKUPIAŃSKI, JEGO POPULARYZACJA I POPULARYZATORZY

a. Druki zwarte i teksty w pracach zbiorowych

28. Bandrowski Jerzy, *O małym miasteczku. Listy z Gostynia*, Września 1934, s. 26 –35: *List o Biskupianach*.
29. Bzdęga Jan, *„Biskupianie" - „Hej! z młodych lot, hulał jo ci rod..."*, Kościan 1935, dod. do „Gazety Polskiej".
30. Janowski Aleksander, *Na Biskupiźnie i Pałukach. Wielkopolska w radio warszawskim* – trzy odczyty, Kościan 1935, s. 9–13.
31. Bzdęga Jan z Domachowa, *Biskupianie*, Kościan 1936; toż: przedruk ze wstępem i komentarzem Jadwigi Sobieskiej, Warszawa 1992.
32. Bzdęga Jan, *Stroje i zwyczaje weselne na Biskupiźnie*, pisane częściowo gwarą biskupiańską, (w:) *XXV-lecie zbiorów ludoznawczych im. Heleny i Wiesławy Cichowicz*, Poznań 1937, s. 41–54.
33. Glapa Adam, *Strój dzierżacki* [biskupiański], (w:) *Atlas polskich strojów ludowych*, cz. II, z. 2, Poznań 1953.
34. Glapa Adam, Kowalski Alfons, *Tańce i zabawy wielkopolskie*, Wrocław 1961, s. 35–37, 41–47 [opis tańców biskupiańskich w Domachowie i Żychlewie].
35. Zbierski Stanisław, *Nad Wartą ludowa straż*, Warszawa 1966, s. 194, 288 [wzm. o działalności Jana Bzdęgi].
36. *Kultura ludowa Wielkopolski*, pod red. Józefa Burszty, Poznań 1967, t. II, s. 49, 51, 622, t. III, s. 7, 121 - 122, 136, 174, 240, 267, 268, 311, 348.
37. Skorupka Tomasz, *Kto przy Obrze temu dobrze*, Poznań 1967, s. 216–217 [wzm. o Biskupiźnie].
38. Glapa Adam, *Wśród ludzi z czerwoną opaską*, (w:) *Trud pierwszych dni. Wspomnienia Poznaniaków*, Poznań 1970, s. 52, 62, 67, 71 [wzm. o Janie Bzdędze].

Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Krobi

39. Sobieska Jadwiga, *Ze studiów nad folklorem muzycznym Wielkopolski*, Kraków 1972.
40. Walczak Marian, *Wielkopolska konspiracja oświatowa*, Warszawa 1972 [m. in. o popularyzacji folkloru biskupiańskiego w Poznaniu w latach okupacji przez J. Bzdęgę].
41. Bzdęga Jan, (w:) *Laureaci nagrody „Barw" im. Oskara Kolberga 1977*, [katalog] b.m.r.w.
42. Bzdęga Jadwiga i Jan, *Folklor biskupiański*, (w:) *Dzieje ziemi gostyńskiej*. Praca zbiorowa pod red. Stanisława Sierpowskiego, Poznań 1979, s. 617—636.
43. Kaczmarek Zygmunt, *W drugiej Rzeczypospolitej* (1918—1939), (w:) *Dzieje ziemi gostyńskiej*. Praca zbiorowa pod red. Stanisława Sierpowskiego, Poznań 1979, s. 347—348: *Biskupizna*.
44. Bzdęga Jan, *Z karabinem przez Stare Miasto*, (w:) *Pierwsze lata. Wspomnienia poznaniaków o latach 1945—1948*, wybór, opracowanie i przedmowa Tadeusz Świtała, Poznań 1980, s. 11—20 [okupacyjna działalność J. Bzdęgi].
45. Trziszka Zygmunt, *Podróże do mojej Itaki*, Warszawa 1980, s. 37—48: *Judym spod wiatraków* [J. Bzdęga i jego działalność na rzecz popularyzacji Biskupizny].
46. *Wystawa dorobku kultury ludowej Biskupizny*, Krobia 1981 [informator].
47. Kolberg Oskar, *Dzieła wszystkie*, t. 10: *W. Ks. Poznańskie*, cz. II, Wrocław—Poznań 1982, s. 155—159: *Ubiór. Powiat krobski* [we wsiach Grabianowo, Potarzyca, Posadowo, Sułkowice, Żychlewo].
48. *Katarzynki. X Spotkanie Śpiewaków, Poetów i Gawędziarzy Ludowych ziemi wielkopolskiej w Krobi*, Krobia 1983 [informator].
49. Bzdęga Jan, *Głos w dyskusji* podczas II Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultury w 1981 r. w Nowym Sączu, (w:) *II Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury* (Materiały i dokumenty), Warszawa 1983, s. 116—117.
50. Bzdęga Jan, *Pierwszy rok w Uniwersytecie Ludowym*, (w:) *Mój dom nad Odrą. Pamiętniki i wspomnienia członków organizacji młodzieżowych ziemi lubuskiej*, Zielona Góra 1983, s. 60—66 [dot. działalności popularyzatorskiej J. Bzdęgi].
51. Turkowski Leonard, *Księga mojego miasta*. Poznańskie wspomnienia z lat 1919—1939, Poznań 1983, s. 89—90 [działalność społecznikowska J. Bzdęgi].
52. Bzdęga Jan z Domachowa, *O pięknie Biskupizny słów kilka*, (w:) *Malarstwo Czesława Galy*. Katalog wystawy, Gostyń 1984, s. 13—14.

53. Jankowiak Stefan, *Być sobą... Szkic do konterfektu artysty malarza*, (w:) *Malarstwo Czesława Galy*. Katalog wystawy, Gostyń 1984, s. 2—3 [m. in. o dokumentowaniu przez Cz. Gałę Biskupizny w malarstwie].
54. *Kapela dudziarzy z Domachowa*, (w:) *Kolberg 1974—1984. Laureaci nagrody Oskara Kolberga* [katalog], Warszawa 1984.
55. *Katalog wzorów haftów biskupiańskich*. Tekst: Stanisław Chmielowski, redakcja i opracowanie graficzne: Izabela Topczewska, Leszno 1984 [wzory Józefy Sławińskiej z Chumiątek i Stanisławy Chudej z Krobi]; rec. Anna Żalik, *Kwiaty z polskiej łąki*, „Przyjaciel Ludu", Leszno R. 1: 1986, nr 1, s. 28.
56. Józefa Idkowiak, (w:) *Almanach turnieju poetyckiego o statuetkę „Drewnianej Sowy"*, Gostyń 1985, s. 4 [krótki biogram poetki ludowej rodem z Biskupizny i fragment jej wiersza *„Szanujmy chleb"*].
57. Zygmunt Grzegorz, *Jan z Domachowa Bzdęga*, (w:) *XX Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu n/Wisłą*, Lublin 1985, s. 34—36 [katalog].
58. Bzdęga Jadwiga i Jan, *Folklor Biskupizny jako trwały element kultury współczesnej Krobi i jej okolic*, (w:) *Szkice z dziejów ziemi krobskiej*. Praca zbiorowa pod red. Andrzeja Miałkowskiego, Poznań—Krobia 1986, s. 169—189.
59. Zbierski Stanisław, *Wielkopolski Związek Młodzieży Wiejskiej*, Warszawa 1987, s. 140, 155, 180, 182, 231 [wzm. o działalności J. Bzdęgi].
60. *„Wiwat". Zespół Folklorystyczny przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury „Hutnik" w Gostyniu* [folder], opracował Henryk Gościański, b.m.r.w.
61. Bzdęga Jan z Domachowa, *Przyjaźń silniejsza niż śmierć*, (w:) *Artysta malarz „Pracowit z Ryglic" Wacław Boratyński 1908—1939. Szkice do portretu*, Gostyń 1992, s. 19—31. [m. in. o fascynacji artysty pięknem folkloru biskupiańskiego].
62. Sobieska Jadwiga, *Posłowie*, (w:) *Wesele biskupiańskie*. Zapisał Jan z Domachowa Bzdęga działacz i miłośnik ziemi biskupiańskiej, Gostyń 1992, s. 144—151 [folklor biskupiański i rola J. Bzdęgi w jego popularyzacji].
63. Sobieska Jadwiga, *Wstęp*, (w:) Jan Bzdęga, *Biskupianie*, Warszawa 1992, s. I—XIV [m. in. o folklorze biskupiańskim].
64. *Wesele biskupiańskie*. Zapisał Jan z Domachowa Bzdęga, działacz i miłośnik ziemi biskupiańskiej, Gostyń 1992.
65. *Oracje i przemowy Stanisławy Puślednik z Biskupizny*. Opracowanie i redakcja: Jan Głowinkowski i Zdzisław Smoluchowski, Krobia 1993.

66. Kaczmarek Szczepan, *Odprawa pogrzebowa na Biskupiźnie*, „Kronika Gostyńska", t. 1: 1928, nr 1, s. 7—8.
67. Mendyczanka Franciszka, *Wesele biskupiańskie*, „Kronika Gostyńska", t. 3: 1931, nr 4, s. 78—82, nr 5, s. 91—96.
68. [Bzdęga Jan], *Zwyczaje weselne na Biskupiźnie. W gwarze ludowej spisane przez rodowitego biskupianina spod Krobi*, „Wielkopolanin" 1933, nr 2, s. 7, 8.
69. Czyżykowska Bożena, *Muzykalność ludu wielkopolskiego*, „Kronika Gostyńska". t. 6: 1934, nr 8, s. 114—117.
70. Czyżykowska Bożena, *„Z fonografem na wesele do Domachowa"*, „Kurier Poznański" 1934, nr 249.
71. *Listy wielkopolskie. Biskupizna krobska*, „Ilustrowany Kurier Codzienny" 1934, nr 157.
72. Stachowski Władysław, *„Wiwat" na Biskupiźnie*, „Ilustracja Polska" 1934, nr 36, s. 6, 15.
73. A. B., *Od środy popielcowej do Wielkanocy*, „Wielkopolanin" 1935, nr 48 [zwyczaje na Biskupiźnie, artykuł Jana Bzdęgi z Domachowa, nie wiadomo dlaczego sygnowany A. B.].
74. Bzdęga Jan, *Pożyteczne wyydawnictwo — pocztówki biskupiańskie* wg rysunków Wacława Boratyńskiego, „Gazeta Narodowa", Herne 1935, nr 36.
75. Czyżykowska Bożena, *Na wesele do Domachowa!* „Kronika Gostyńska" t. 7: 1935, nr 4, s. 49—56.
76. Czyżykowska Bożena, *Wieś wielkopolska tańczy*, „Kurier Literacko-Naukowy" nr 9, dod. do „Ilustrowanego Kuriera Codziennego" 1935, nr 63.
77. *Pocztówki regionalne*, „Gazeta Polska", Kościan 1935, nr 36.
78. [Bzdęga Jan] J. b., *Jak to było na biskupiańskim podkoziołku*, „Wielkopolanin" z 5 marca 1936 r., s. 6.
79. Bzdęga Jan z Domachowa, *„Propaganda" Wielkopolski*, „Gazeta Polska", Kościan 1936.
80. Bzdęga Jan, *W Domachowie ukończono żniwa, jest więc wesoła biskupiańska zabawa „winiec"*, „Orędownik" 1936, nr 201, s. 6.
81. *Dudy wracają do mody*, „Gazeta Narodowa", Herne 1936.
82. Szpunar Julian, *Rezerwat polskiego folkloru, „Wici Wielkopolskie"*, Poznań 1936, nr 1 (51), s. 1—2 [Biskupizna].
83. Bzdęga Jan, *Bezpłatny pokaz filmów biskupiańskich*, „Kurier Poznański" 1937, nr 95.

84. Lewart Marian, *Poznawajmy Biskupiznę, a w niej żywe obyczaje ludu wielkopolskiego,* „Gazeta Polska", Kościan 1937, nr 75.
85. Bzdęga Jan z Domachowa, *Biskupianie tańczą!* „Nasza Niedziela" 1938, nr 1.
86. Stachowski Władysław, *Dawny strój ludowy w powiecie gostyńskim,* „Kronika Gostyńska", t. 9: 1938, nr 8, s. 125—128.
87. Turkowski Leonard, *Biskupizna* [wiersz], „Kronika Gostyńska", t. 9: 1938, nr 4, s. 49.
88. Mendyka-Wawszczakowa Franciszka, *Legenda biskupiańska,* „Kronika Gostyńska", t. 9: 1938, nr 9, s. 139—142.
89. Bzdęga Jan, *Wielkie dożynki na Biskupiźnie,* „Kurier Poznański" 1939, nr 384.
90. (kz), *Boże Ciało na Biskupiźnie,* „Orędownik" 1939, nr 71, s. 5.
91. (ał), *Regionalny kurs hafciarstwa* [w Rogowie k. Krobi], „Świat", Ilustrowany Dodatek Tygodniowy „Głosu Wielkopolskiego" 1949, nr 5.
92. (Ama), *Biskupizna,* „Polska Zachodnia" 1949, nr 27.
93. Emma Bohdan, *Z życia Biskupian,* „Głos Katolicki" 1949, nr 33.
94. Sobiescy Jadwiga i Marian, *Pieśń i muzyka ludowa Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej w świetle dotychczasowych badań,* „Polska Sztuka Ludowa", R. 4: 1950, nr 1—6, s. 17—35 [dot. m. in. folkloru biskupiańskiego].
95. Cichowicz Wiesława, *Urok stroju krobskiego,* „Słowo Powszechne" 1953, nr 167.
96. Cichowicz Wiesława, *Wielkopolskie stroje ludowe,* „Głos Katolicki" 1953, nr 4, s. 160 [m. in. o stroju biskupiańskim].
97. Dytkiewicz Adam, *Biskupizna — rezerwat polskiego folkloru w Wielkopolsce,* „Ilustrowany Kurier Polski" 1956, nr 222.
98. Górecki B., *W okolicach Krobi zachowały się piękne stroje biskupiańskie, tradycyjne tańce i piosenki,* „Express Poznański" 1956, nr 164.
99. Cichowicz Wiesława, *Haft z Biskupizny,* „Wykroje" 1957, nr 8.
100. Dytkiewicz Adam, *„Rezerwat" folkloru w Wielkopolsce,* „Turysta" 1957, nr 21, [Biskupizna].
101. *Co słychać na Biskupiźnie?,* „Gazeta Chłopska" 1959, nr 4, s. 4.
102. Rodak z Biskupizny, *„W kolusieńko Krobi...",* „Gazeta Chłopska" 1959, nr 7, s. 7.
103. El-Pa, *Nie dajmy zginąć ludowej kulturze Biskupizny,* „Gazeta Chłopska" 1959, nr 202.
104. Miśkowiak Bogdan, *Biskupizna — ziemia tradycji...,* „Za i Przeciw" 1959, nr 41.

105. Pieprzyk Józef, *Wesele biskupiańskie*, „Głos Wielkopolski" 1964, nr 284.
106. Pieprzyk Józef, *Wielkopolski Lubuszanin*, „Głos Tygodnia", dod. do „Głosu Wielkopolskiego" 1965, nr 196 [Jan Bzdęga].
107. Trziszka Zygmunt, *Przylepski raptularz*, „Tygodnik Kulturalny" 1965, nr 18 [m. in. o popularyzacji folkloru biskupiańskiego przez J. Bzdęgę w Przylepie k. Zielonej Góry].
108. Bzdęga Jan, *Biskupianki z Chumiętek*, „Głos Wielkopolski" 1966, nr 160.
109. Bzdęga Jan, *Nie wszystko o amatorskim ruchu artystycznym*, „Teatr Ludowy", Warszawa 1967, nr 3, s. 54—55 [m. in. o popularyzacji Biskupizny].
110. Biskupski Maciej, *Ocalić folklor biskupiański w powiecie gostyńskim*, „Głos Wielkopolski" 1968, nr 168.
111. Bzdęga Jan, *Wesele przed wiekiem*, „Trybuna Ludu" 1969, nr 297.
112. (Ł), *Biskupiański folklor*, „Gazeta Poznańska" 1969, nr 181.
113. Pieprzyk Józef, *Wesele biskupiańskie*, „Głos Wielkopolski" 1969, nr 284.
114. Z. N. *Biskupiańskie wesele*, „Panorama Północy" 1969, nr 48, s. 8—9.
115. Biskupski Maciej, *Film ocali biskupiańskie wesele*, „Głos Wielkopolski" 1970, nr 127.
116. Nowosielski A., *Wesele jak przed wiekiem*, „Trybuna Ludu" 1970, nr 297.
117. Wałęski Wiesław, *Biskupianie prezentują piękno swojej ziemi*, „Głos Wielkopolski" 1970, nr 184.
118. Biskupski Maciej, *Dudziarze z Krobi*, „Głos Wielkopolski" 1971, nr 214.
119. Bzdęga Jan, *Turniej wielkopolskich dudziarzy*, „Zielony Sztandar" 1971, nr 87.
120. Baranowska Wiesława, *W cztery lata po jednym ślubie, ale dwóch weselach*, „Sztandar Młodych" 1972, nr 19.
121. Bzdęga Jan, *Powrót do piękna ludowych obyczajów*, „Zielony Sztandar" 1972.
122. *Był duda, miał dudy...*, „Nurt" 1973, nr 6, s. 1, 16—19 [dyskusja naukowców poznańskich o stanie folkloru ludowego w Wielkopolsce, m. in. o Biskupiźnie].
123. [Dytkiewicz Adam,] AD, *Jan Bzdęga z Domachowa. Zasłużeni Wielkopolanie*, „Ilustrowany Kurier Polski" 1973, nr 126.
124. (emp), *Na Biskupiźnie*, „Głos Wielkopolski" 1973, nr 306.

125. [Szczygieł Feliks] Szczyg., *Biskupiański folklor*, „Gazeta Poznańska" 1973, nr 82.
126. Smoluchowski Zdzisław, *Folklor też się zmienia*, „Gazeta Poznańska" 1974, nr 64.
127. CZ. M;, *„Biskupianie" szukają mecenasa...*, „Gazeta Poznańska" 1974, nr 97.
128. Bzdęga Jan, *O folklorze 1945*, „Express Poznański" 1975, nr 85.
129. E.F., *Z wsią rodzinną związany na zawsze*, „Zielony Sztandar" 1975, nr 20 [J. Bzdęga i popularyzacja folkloru biskupiańskiego].
130. *Wiecznie młody folklor Biskupizny*, „Gazeta Poznańska" 1975, nr 30.
131. [Bzdęga Jan] (jb), *Krobia. Spotkanie śpiewaków, gawędziarzy i poetów ludowych*, „Gazeta Poznańska" 1975, nr 128.
132. [Ławniczak Szczepan] Ław., *Krobia w dożynkowych barwach*, „Gazeta Poznańska" 1975, nr 221.
133. Bzdęga Jan, *Dudy grają nawet w USA*, „Zielony Sztandar" 1976, nr 98.
134. Bzdęga Jan, *Zamiast Andrzejek — Katarzynki*, „Zielony Sztandar" 1976, nr 98.
135. [Pieprzyk Józef] (jp), *„Katarzynki — 76" w Krobi*, „Głos Wielkopolski" 1976, nr 267.
136. Pieprzyk Józef, *Regionaliści*, „Kronika Wielkopolski" 1976, nr 1/2 (8), s. 114—115 [Jan Bzdęga].
137. *Przegląd zespołów regionalnych w Krobi*, „Gazeta Zachodnia" 1976, nr 69.
138. Czyżewski Łucjan, *Laureat nagrody im. Oskara Kolberga* [Jan Bzdęga], Biuletyn Metodyczny „Ziemia Gdańska" 1977, nr 120, s. 45—47.
139. Dębski Włodzimierz, *70-letni tancerz* [Jan Bzdęga — Biskupizna], „Burczybas". Biuletyn XI Ogólnopolskiego Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu n. Wisłą, 1977.
140. [Wizerkaniuk Jerzy] (wiz.), *Biskupiańskie melodie na płycie*, „Gazeta Zachodnia" 1977, nr 96.
141. WKK, *Krobskie „Katarzynki" — 77"*, „Gazeta Zachodnia" 1977, nr 271.
142. Halec Małgorzata, Smoluchowski Zdzisław, *Kultura na leszczyńskiej wsi — tradycje dożynkowe*, „Kronika Wielkopolski" 1977, nr 3, s. 81—92.
143. Skrzypkowski Zenon, *Krobskie Towarzystwo Kulturalne i folklor Biskupizny*, „Słowo Powszechne" 1977, nr 133.

144. (JAN), *Biskupiański folklor wyróżniony*, „Słowo Powszechne" 1977, nr 226.
145. *Folklor Biskupizny*, „Tydzień" 1977, nr 35, s. 16.
146. Siecińska H.[alina], *Domachowo jakiego nie znamy*, „Życie Nadobrza" 1977, nr 8 [m. in. o zespole folklorystycznym].
147. Rutowska Grażyna, *Biskupiański folklor*, „Dziennik Ludowy" 1978, nr 85.
148. [Wizerkaniuk Jerzy,] (jwi), *Katarzynki — 78*, „Gazeta Zachodnia" 1978, nr 276 [Krobia].
149. T.P., *Biskupianie w filmie*, „Głos Wielkopolski" 1978, nr 191.
150. Ciesielski W. J., *Zasłużony dla polskiego folkloru Jan Bzdęga obchodził 70-lecie urodzin*, „Ilustrowany Kurier Polski" 1978, nr 11.
151. W., *To był koncert*, „Wieczór Wybrzeża" 1978, nr 182 [występ kapeli biskupiańskiej na Wybrzeżu].
152. (maj), *„Katarzynki" w Krobi*, „Gazeta Zachodnia" 1979, nr 269.
153. Turkowski Leonard, *Spotkanie z przeszłością*, „Głos Olsztyński" 1979 nr 110 [popularyzacja folkloru biskupiańskiego przez J. Bzdęgę w czasie okupacji w obozie pracy na Mazurach].
154. Biskupski Maciej, *„Katarzynki — 79"*, „Głos Wielkopolski" 1979, nr 282.
155. Marchut Maria, *W Krobi lubią muzykować*, „Gromada — Rolnik Polski" 1979, nr 17.
156. Szymański L., *Nasi laureaci z Domachowa*, „Gromada — Rolnik Polski" 1979, nr 85 [kapela biskupiańska i Jan Bzdęga na festiwalu w Kazimierzu].
157. *Dziecięcy zespół biskupiański z Krobi*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1979, nr 1, s. 29 [z Państwowego Przedszkola nr 2].
158. Trziszka Zygmunt, *Człowiek spod wiatraków*, „Argumenty" 1980, nr 43, s. 9, 14 [J. Bzdęga].
159. Biskupski Maciej, *Biesiada folkloru*, „Głos Wielkopolski" 1980, nr 255, [Katarzynki — w Krobi].
160. Biskupski Maciej, *Dziadek i wnuk w jednym zespole*, „Głos Wielkopolski" 1980, nr 261 [Zespół Folklorystyczny „Wiwat" z Gostynia].
161. Witter Wanda, *Jan z Domachowa*, „Gospodyni" 1980, nr 23, s. 7.
162. [Biskupski Maciej] (Bis), *Krobskie Katarzynki*, „Kultura i Ty" 1980, nr 3, s. 74.
163. (kj), *„Katarzynki" — folklorystyczna impreza w Krobi*, „Kultura w kraju" 1980, nr 941, s. 4.

164. Łapieński Andrzej, *Stroje są prawdziwe*, „Polska" 1981, nr 2, s. 60–61 [na Biskupiźnie].
165. Majewski Roman, *Barwy Biskupizny*, „Panorama Leszczyńska" 1981, nr 7, s. 10.
166. Ludowicz Bogdan, *„Podkoziołek" na Biskupiźnie*, „Panorama Leszczyńska" 1981, nr 12, s. 8.
167. Gadomski St., *Strój biskupi[a]ński*, „Panorama Śląska" 1981, nr 38, s. 40.
168. Szymański L., *Zachować folklor w żywych barwach*, „Gromada – Rolnik Polski" 1981, nr 100/101, s. 16.
169. Halec Małgorzata, *IV Ogólnopolskie Forum Folklorystyczne w Lesznie*, „Rocznik Leszczyński", t. 5: 1981, s. 334–337.
170. (bas), *„Katarzynki 82"*, „Gazeta Poznańska" 1982, nr 212.
171. *Na ludowo – śpiewy, tańce, gawędy*, „Głos Wielkopolski" 1982, nr 194.
172. (B-em), *Krobia w województwie leszczyńskim...*, „Ilustrowany Kurier Polski" 1982, nr 222, s. 8 [Katarzynki 82 w Krobi].
173. Raupis Stefania, *Folklor w Rydzynie*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1982, nr 3 (57), s. 19–22 [przegląd zespołów folklorystycznych, kapel i poetów ludowych, w tym z Biskupizny].
174. *Spotkanie z folklorem*, „Panorama Leszczyńska" 1982, nr 17.
175. (WJC), *75-lecie Jana Bzdęgi*, „Zielony Sztandar" 1982, nr 28.
176. *Biskupianie z Domachowa występują już 10 lat*, „Gazeta Poznańska" 1983, nr 56 [zespół folklorystyczny].
177. Plenzler Anna, *Miłośnicy Biskupizny. Śpiewa matka, córka i wnuczka*, „Głos Wielkopolski" 1983, nr 148 [Zofia Nowakowa, Joanna Prętkowska i Urszula Chuda – wnuczka A. Maleszki].
178. Biskupski Maciej, *Nawet babcia z wnuczką wytańczyły nagrodę*, „Głos Wielkopolski" 1983, nr 184 [Biskupianie na festiwalu w Kazimierzu].
179. Biskupski Maciej, *„Chude" Katarzynki w Krobi*, „Głos Wielkopolski" 1983, nr 237.
180. Biskupski Maciej, *Śpiewy i gawędy na ludowo w Krobi*, „Głos Wielkopolski" 1983, nr 250 [spotkanie śpiewaków, poetów i gawędziarzy].
181. (WCJ), *Prace Jana Bzdęgi*, „Ilustrowany Kurier Polski" 1983, nr 300.
182. Raupis Stefania, *„Katarzynki – 82*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1983, nr 2, s. 21–23 [Krobia].

183. *X lat „Biskupian z Domachowa,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1983, nr 5 (65), s. 15—18.
184. Smoluchowski Zdzisław, *Leszczyńskie zespoły w Kazimierzu,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1983, nr 9, s. 25 [m. in. Majchrzakowa z wnuczką i „Wiwat"].
185. *Jan z Domachowa Bzdęga. Sylwetki,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1983, nr 12 (72), s. 2.
186. Pejda Grzegorz, *Z Domachowa i okolicy,* „Panorama Leszczyńska" 1983, nr 12 (72) [X-lecie biskupiańskiego zespołu folklorystycznego z Domachowa].
187. Smoluchowski Zdzisław, *Legenda biskupiańska,* „Panorama Leszczyńska" 1983, nr 21—24.
188. *Leszczyńskie zawojowało Kazimierz,* „Panorama Leszczyńska" 1983, nr 32, s. 2 [Biskupianie na festiwalu kapel i śpiewaków ludowych].
189. Bzdęga Jan, *Raz na ludowo — podkoziołek biskupiański,* „Fregata". Informator Kulturalny Stoczniowego Ośrodka Kultury, Gdynia 1984.
190. [Wizerkaniuk Jerzy] (jwi), *Śpiewają biskupiańskie pieśni,* „Gazeta Poznańska" 1984, nr 158.
191. (ob), *Folklor Biskupizny w plastyce,* „Głos Wielkopolski" 1984, nr 198.
192. [Biskupski Maciej] (mb), *Maluchy podpatrują mamy,* „Głos Wielkopolski" 1984, nr 232 [zespół biskupiański przedszkolaków z Krobi].
193. Smoluchowski Zdzisław, *Krobia miejsce spotkań miłośników folkloru,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1984, nr 1 (73), s. 22—23.
194. Bzdęga Jan, *Biskupianie w Gdyni,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1984, nr 7 (79), s. 12—14.
195. Zygmunt Grzegorz, *X-lecie działalności „Biskupiańskiego Zespołu Dziecięcego" przy Państwowym Przedszkolu nr 2 w Krobi 1974—1984,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1984, nr 8, (80), s. 11—13.
196. Gościański Henryk, *Malarstwo Czesława Galy,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1984, nr 10 (82), s. 22—23 [m. in. o obrazach artysty dokumentujących folklor biskupiański].
197. Biskupski Maciej, *Jubileusz kontynuatorów biskupiańskich tradycji,* „Inspiracje" 1984, nr 1, s. 44 [X-lecie zespołu z Domachowa].
198. Smoluchowski Zdzisław, *Opowiadanie gwarowe,* „Panorama Leszczyńska" 1984, nr 1, s. 12 [jubileuszowe 10 spotkanie śpiewaków, gawędziarzy i poetów ludowych w Krobi].

199. Majewski Roman, *Biskupizna pełna życia*, „Panorama Leszczyńska" 1984, nr 2, s. 10.
200. Klemke Waldemar, *„Nie pójdę ja przez góry sama" — „Kolberg 84" dla Domachowa*, „Panorama Leszczyńska" 1984, nr 25, s. 8.
201. [Greźlikowski Zbigniew] G.Z., *Biskupiańskie dzieci tańczą już 10 lat*, „Panorama Leszczyńska" 1984, nr 27, s. 2 [dziecięcy zespół biskupiański z Krobi].
202. Mikołajczyk Maria, *Historia z rozmarynem*, „Gazeta Poznańska" z 30 VIII 1985, s. 8 [reportaż o Biskupiźnie i ludziach tego regionu].
203. [Rutecki Andrzej] (ar), *Folklorystyczne popisy i dyskusje z naukowcami*, „Głos Wielkopolski" 1985, nr 291 [Katarzyki w Krobi].
204. Zygmunt Grzegorz, *„Kolberg 1974—1984"*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1985, nr 3 (87), s. 19—20 [laureaci nagrody im. Oskara Kolberga z Biskupizny].
205. Smoluchowski Zdzisław, *„Na Świętego Andrzeja dziewkom z wróżby nadzieja..."*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1985, nr 11 (95), s. 17—18.
206. Gościański Henryk, *Biskupianin w... Gdyni*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1985, nr 11 (95), s. 22—25 [Jan Bzdęga].
207. [Ludowicz Bogdan] (BLud), *Folklor — perła Biskupizny*, „Panorama Leszczyńska" 1985, nr 27.
208. [Lewandowski Robert] (rob), *Folklor na taśmie filmowej*, „Panorama Leszczyńska" 1985, nr 33 [informacja o filmie telewizyjnym „Winiec"].
209. Klemke Waldemar, *Dzieci tańczą „wiwata"*, „Panorama Leszczyńska" 1985, nr 40, s. 4 [dziecięcy zespół biskupiański z Krobi].
210. (k), *„Grad" nagród w Kazimierzu*, „Panorama Leszczyńska" 1985, nr 40, s. 4 [sukcesy m. in. Biskupian na festiwalu w Kazimierzu].
211. [Lewandowski Robert] (rob), *Krobskie „Katarzynki"*, „Panorama Leszczyńska" 1985, nr 49.
212. [Lewandowski Robert] (rob), *Folklor po wielkopolsku*, „Panorama Leszczyńska" 1985, nr 51/52 [spotkanie śpiewaków, gawędziarzy i poetów ludowych w Krobi].
213. Sobisiak Walerian, *Uwagi o leszczyńskim regionie kulturowym*, „Rocznik Leszczyński", t. 7: 1985, s. 319—332 [m. in. o Biskupiźnie i jej popularyzatorach].
214. Korczak Katarzyna, *Jan z Domachowa*, (1) *Przyjaźń silniejsza niż śmierć*, (2) *Nic wielkiego nie robię*, (3) *Taki zwariowany społecznik*, „Dziennik Bałtycki" 1986, nr 296, s. 4, 1987, nr 2, s. 4, nr 9, s. 3.

215. [Biskupski Maciej] (ma-bis), *Folklor w Krobi*, „Gazeta Poznańska" 1986, nr 12 [spotkanie śpiewaków, gawędziarzy i poetów ludowych].
216. Mikołajczyk Maria, *Służąc ludowej sztuce*, „Gazeta Poznańska" 1986 nr 78 [Krobskie Towarzystwo Kulturalne, G. Zygmunt i Biskupizna].
217. [Wizerkaniuk Jerzy] (jwi), *W Krobi autentyczny folklor*, „Gazeta Poznańska" 1986, nr 299 [spotkanie śpiewaków... w Krobi].
218. [Rutecki Andrzej] (ar), *Z dudami w Czechosłowacji*, „Głos Wielkopolski" 1986, nr 205 [m. in. kapela biskupiańska].
219. [Rutecki Andrzej] (ar), *W Krobi spotkanie śpiewaków i gawędziarzy*, „Głos Wielkopolski" 1986, nr 296.
220. WłaD., *Folklor Biskupizny*, „Ilustrowany Kurier Polski" 1986, nr 237.
221. Tomyślak Janusz, *W Krobi na ludowo*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1986, nr 2, s. 28–30 [Katarzynki].
222. Smoluchowski Zdzisław, *Sukces leszczyńskich dudziarzy*, „Panorama Leszczyńska" 1986, nr 26 [m. in. z Biskupizny].
223. *Leszczynianie w Strakonicach*, „Panorama Leszczyńska" 1986, nr 36, s. 12 [kapele biskupiańskie na Międzynarodowym Festiwalu Dudziarskim w Czechosłowacji].
224. Klemke Waldemar, *Krobskie Katarzynki Anno Domini 1986*, „Panorama Leszczyńska" 1986, nr 48, s. 9.
225. Lewandowski Robert (rob), *Andrzejki po dawnemu*, „Panorama Leszczyńska" 1986, nr 49 [Krobia – Katarzynki].
226. Nowak Bogdan, *Biskupianie*, „Zielony Sztandar" 1986, nr 68 [Krobia, folklor biskupiański].
227. Bzdęga Jan, *Pielęgnowanie źródeł*, zanotował Jerzy Wojciechowski, „Dziennik Bałtycki" 1987, nr 9, s. 3.
228. [Rutecki Andrzej] (ar), *Od wieków dmą w mieszki*, „Głos Wielkopolski" 1987, nr 266 [konkurs dudziarzy].
229. Tomyślak Janusz, *W Krobi znów na ludowo*, „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1987, nr 3, s. 16–17 [przegląd zabaw i widowisk andrzejkowych i katarzynkowych].
230. Lewandowski Antoni, *Nasza Biskupizna*, „Inspiracje" 1987, nr 10, s. 10–13.
231. Gorgoń Anna, *Od ocalenia*, „ITD" 1987, nr 14 [dot. J. Bzdęgi i Biskupizny].
232. Smoluchowski Zdzisław, *„Choć Kuba do domu..."*, „Panorama Leszczyńska" 1987, nr 1 [dot. spotkania śpiewaków, gawędziarzy i poetów ludowych w Krobi].

233. Klemke Waldemar, *Odrębność tradycji i przemian.* X-lecie powołania Krobskiego Towarzystwa Kulturalnego, „Panorama Leszczyńska" 1987, nr 30.
234. Smoluchowski Zdzisław, *Kolejne sukcesy zespołów ludowych,* „Panorama Leszczyńska" 1987, nr 37.
235. Kuźniewska Ewa, *Piękno Biskupizny,* „Przyjaciel Ludu", Leszno 1987, z. 3 (9), s. 32—34.
236. Jankowiak Stefan, *Folklor biskupiański w rysunkach Wacława Boratyńskiego,* „Przyjaciel Ludu", Leszno 1987, z. 4 (10), [tekst w I wkładce ilustracyjnej].
237. Wiertelak-Plewka Mariola, *Krobskie Towarzystwo Kulturalne,* „Rocznik Leszczyński", t. 8: 1987, s. 175—185.
238. [Wizerkaniuk Jerzy] (jwi), *Biskupiańskie tradycje,* „Gazeta Poznańska" 1988, nr 86 [dot. zespołu folklorystycznego z Domachowa].
239. [Rutecki Andrzej] (ar), *Krobia stolicą leszczyńskiego folkloru,* „Głos Wielkopolski" 1988, nr 138 [wojewódzki przegląd zespołów ludowych].
240. *Tradycje nieobce już przedszkolakom.* Rozmowa z Grzegorzem Zygmuntem, prezesem KTK, rozmawiał Andrzej Rutecki, „Głos Wielkopolski" 1988, nr 24.
241. [Rutecki Andrzej] (ar), *Piewcy Biskupizny,* „Głos Wielkopolski" 1988, nr 80.
242. [Rutecki Andrzej] (ar), *Tradycje folkloru podtrzymują przedszkolaki,* „Głos Wielkopolski" 1988, nr 156 [wojewódzki przegląd dziecięcych zespołów folklorystycznych].
243. (B-em), *W Krobi na ludowo,* „Ilustrowany Kurier Polski" 1988, nr 49 [rodzinne spotkania poetów, śpiewaków i gawędziarzy ludowych].
244. (es), *Święto folkloru w Krobi,* „Gazeta Poznańska" 1988, nr 139 [wojewódzki przegląd artystycznych zespołów ludowych].
245. Chojnacka Iwona, *Dudziarski turniej w Bukówcu,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1988, nr 3, s. 23 [nagrodzone kapele biskupiańskie].
246. Głowinkowska Barbara, *Folklor i taniec w Krobi,* Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1988, nr 4, s. 19—20.
247. Zygmunt Grzegorz, *Biskupiański Zespół Folklorystyczny,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1988, nr 6, s. 22—23.
248. Zygmunt Grzegorz, *Biskupizna — miejsce spotkań miłośników folkloru,* „Informator Kulturalny i Turystyczny Województwa Leszczyńskiego" 1988, nr 10, s. 23—25.

249. Ciesielski Władysław J., *80-lecie Jana Bzdęgi z Domachowa*, „Inspiracje" 1988, nr 4, s. 37.
250. (Ku), *Biskupizna*, „Kultura w kraju i na świecie" 1988.
251. (w), *Biskupianie*, „Panorama Leszczyńska" 1988, nr 41 [KTK, Biskupizna i jej popularyzacja].
252. Aleph, *Jubileusze 80* [Jan z Domachowa Bzdęga], „Autograf" 1989, nr 2 (6), s. 73.
253. [Biskupski Maciej] (ma-bis), *Znów nagrody w Kazimierzu*, „Gazeta Poznańska" 1989, nr 186 [festiwal kapel i śpiewaków].
254. (wan), *Wierni folklorowi*, „Głos Wielkopolski" 1989, nr 229 [dot. Biskupian].
255. Chmielowski Stanisław, *Stroje ludowe województwa leszczyńskiego*, „Leszczyńskie Zeszyty Muzealne", z. 3: 1989, s. 3—38.
256. Smoluchowski Zdzisław, *Mało znane fakty z Biskupizny*, „Panorama Leszczyńska" 1989, nr 3.
257. Klemke Waldemar, *Człowiek którego żona miała wybitny słuch*, „Panorama Leszczyńska" 1989, nr 19 [dot. Józefa Kabały].
258. Klemke Waldemar, *Z młodzieńczym wigorem*, „Panorama Leszczyńska" 1989, nr 27 [dot. Stanisławy Puślednikowej z Żychlewa].
259. Smoluchowski Zdzisław, *„Biskupizna" — folklor ciągle żywy*, „ABC" 1990, wyd. specjalne nr 2, s. 16.
260. Sobieraj Liliana, *„Biskupiański pejzaż"*, „ABC" 1990, nr 29, s. 5 [folklor i jego popularyzacja].
261. [Smoluchowski Zdzisław] (ZS), *Jak propagować region*, „ABC" 1990, nr 41, s. 5 [dot. popularyzacji folkloru biskupiańskiego].
262. [Smoluchowski Zdzisław], (ZS), *Plon niesiemy plon... śpiewane w grudniu*, „ABC" 1990, nr 105, s. 4 [spotkanie śpiewaków, gawędziarzy i poetów ludowych w Krobi].
263. Obserwator, *Czy wystarczy im sił i środków*, „Gleba" Krobia, R. 1: 1990, nr 2, s. 1—2 [dot. m. in. KTK i Biskupizny].
264. Guderska Czesława, *W kolusieńko Krobi — dyć to Biskupizna*, „Gleba", Krobia 1990, nr 3/4, s. 3 [dot. spotkania śpiewaków ludowych w Krobi].
265. Smoluchowski Zdzisław, *Ładyś ty chłopolu ładnyś...*, „ABC" 1991, nr 205, s. 7 [spotkanie śpiewaków i gawędziarzy w Krobi].
266. Helsztyński Stanisław, *Biskupizna* [wiersz], „ABC" 1991, nr 79, s. 4 [przedruk wyd. przedwojennego].
267. Gruszczyńska Dorota, *Niedziela na ludowo*, „Gazeta Gostyńska" 1991, nr 19—20 [dot. spotkania śpiewaków i poetów ludowych w Krobi].

268. Guderska Czesława, *W kręgu tradycji Biskupizny*, „Gleba", Krobia 1991, nr 2—4, 1992, nr 9/10, 11 [m. in. folklor, artyści ludowi, srebrne gody p. Wieczorków z Sułkowic].
269. Guderska Czesława, *Najdroższa dla mnie Biskupizna*, „Gleba", Krobia 1991, nr 7, s. 23 [skrzypek Józef Kabała].
270. Guderska Czesława, *„Takie będą Rzeczpospolite, jakie ich młodzieży chowanie"*, „Gleba", Krobia 1991, nr 8, s. 6, 8 [popularyzacja kultury ludowej i folkloru w krobskiej szkole podstawowej].
271. Mendyka-Wawszczakowa, *Legenda biskupiańska*, „Gazeta Gostyńska" 1992, nr 13 (42) [przedruk z przedwojennej „Kroniki Gostyńskiej"].
272. Jankowski Leszek, *Polonusi na Biskupiźnie*, „Gazeta Gostyńska" 1992, nr 14 (43).
273. Bzdęga Jan, *Co nieco o Biskupiźnie*, „Gazeta Gostyńska" 1992, nr 16 (45) [informacja o warunkach konkursu].
274. Markowski Stefan, *„Wesele..." pana Jana*, „Gazeta Gostyńska" 1992, nr 23 [rec. książki J. Bzdęgi *„Wesele biskupiańskie"*].
275. [Podsiadły Adam] A.P., *„Katarzynki" czas zacząć. Dziewuchy, kawalerka, grocze...*, „Gazeta Poznańska" 1992, nr 25, s. 8.
276. [Podsiadły Adam] A.P., *Żywy folklor*, „Gazeta Poznańska" 1992, nr 52, s. 4 [Biskupizna i popularyzacja jej folkloru].
277. [Adamczak Zdzisław] (ZA), *Jubilaci — folkloryści z Rydzyny i Domachowa*, „Gazeta Poznańska" 1992, nr 70, s. 9 [dot. zespołu folklorystycznego z Domachowa].
278. Adamczak Zdzisław, *Znany regionalista i zapomniany malarz*, „Gazeta Poznańska" 1992, nr 243, [dot. książki J. Bzdęgi *„Biskupianie"* oraz informacja o malarzu W. Boratyńskim].
279. Guderska Czesława, *W kręgu Biskupizny*, „Gleba" Krobia 1992, nr 3 [20-lecie zespołu folklorystycznego z Domachowa].
280. Guderska Czesława, *W kręgu Biskupizny*, „Gleba" Krobia 1992, nr 9/10, s. 7 [srebrne gody Jana i Stanisławy Wieczorków — członków zespołu domachowskiego].
281. [Rutecki Andrzej] (ar), *Miłośnicy folkloru*. Domachowo, „Głos Wielkopolski" 1992, nr 47.
282. [Maćkowiak Beata] (bea), *Folklor wiecznie żywy*, „Panorama Leszczyńska" 1992, nr 14 [dot. biskupiańskiego zespołu folklorystycznego z Domachowa].
283. Smoluchowski Zdzisław, *„Wesele biskupiańskie"*. Nasza recenzja, „ABC" 1993, nr 3 (426).

284. [Bzdęga Jan] (Jot), *Podkoziołek w Domachowie*, „Gazeta Gostyńska" 1993, nr 5 (60).
285. Wendzonka Jacek, *Nie ma Biskupian? Nie ma Biskupizny?*, „Gazeta Gostyńska" 1993, nr 9 (64), s. 13 [wywiad z Anielą Chudą i wzmianka o spotkaniu z folklorem w Sikorzynie].
286. Glura Franciszek, *„Pisałam co mi leżało na sercu...". Józefa Idkowiak nie żyje*, „Gazeta Gostyńska" 1993, nr 10, s. 31.
287. [Adamczak Zdzisław] (ZA), *Jeszcze raz na ludowo*, „Gazeta Poznańska" 1993, nr 12 [rec. książki *„Wesele biskupiańskie"*].
288. Rutecki Andrzej (ar), *Oratorka z Biskupizny*, „Głos Wielkopolski" 1993, nr 124 [informacja o wydaniu drukiem publikacji *„Oracje i przemowy Stanisławy Puślednik z Biskupizny"*].
289. (baj), *Wesele biskupiańskie*, „Panorama Leszczyńska" 1993 nr 29 (704) s. 13 [wzm. o książce J. Bzdęgi].

c. Prace niepublikowane

290. Bzdęga Jan z Domachowa, *Czepiec* [scenariusz do słowno-muzycznej audycji radiowej], Poznań 1938, mps.
291. Stachowski Władysław, *Zwyczaje ludowe w okolicy Krobi*, Gostyń 1946, mps.
292. *Wieści. Wspomnienia wychowawców i słuchaczy Uniwersytetu Ludowego w Chwałkowie k. Krobi*, zebrane pod kierunkiem Wandy Dachowskiej i Stanisława Olejniczaka, Chwałkowo 1947, mps [dot. m. in. popularyzacji folkloru biskupiańskiego].
293. Cichowicz Wiesława, *Strój ludowy z Gostynia i Biskupizny*, Poznań 1948, mps.
294. Michalakówna Barbara, *Strój biskupiański*, Poznań 1952, mps.
295. Cichowicz Wiesława, *Strój z Biskupizny — Domachowo*, Krobia, Poznań 1953, mps.
296. Polaszek Zdzisław, *Biskupianie i ich zwyczaje ludowe*, Poznań 1964, mps.
297. Jakuszkowiak Teodozja, *Życie i praca na Biskupiźnie dawniej i dziś*, Chumiętki 1976, mps.
298. Guderska Anna, *Słownictwo gwarowe wsi parafii domachowskiej na Biskupiźnie*, Poznań 1977, mps pracy magisterskiej.
299. Tyrzyk Tadeusz, *Działalność zespołów folklorystycznych z Domachowa w latach 1919—1976*, Poznań 1977, mps pracy magisterskiej.
300. Bzdęga Jan, *Losy ludowców po II wojnie światowej. Wspomnienie*, Gdynia 198, mps [dot. m. in. popularyzacji Biskupizny].

301. Bzdęga Jan z Domachowa, *Powrót żołnierza-tułacza. Wspomnienia o moim bracie Franciszku*, Grabonóg 1992, mps [dot. m. in. działalności przedwojennej Franciszka Bzdęgi na Biskupiźnie].
302. Piotrowiak Kazimierz, *Garść wspomnień*, Sułkowice 1992, mps [o pracy autora z szkolnymi zespołami biskupiańskimi].
303. Szulc Jerzy, *Biskupiańska pieśń ludowa. Próba charakterystyki*, Cieszyn 1992, mps pracy magisterskiej.

Stefan Jankowiak - historyk, regionalista
emerytowany kustosz Muzeum w Gostyniu
(fot. współczesna)

INDEKS AUTORÓW

A.B. 73
Aleph 253
(ał) 91
(Ama) 92
Adamczak Zdzisław 278, 279, 288

(baj) 289a
(bas) 170
(B-em) 172, 244
Bandrowski Jerzy 28
Baranowska Czesława 120
Biskupski Maciej 110, 115, 118, 154, 159, 160, 162, 178–180, 192, 197, 215, 254
Burszta Józef red. 36
Bzdęga Jadwiga 42, 58
Bzdęga Jan 29, 31, 32, 41, 44, 49, 50, 52, 58, 61–64, 68, 74, 78–80, 83, 85, 89, 108, 109, 111, 119, 121, 128, 131, 133, 134, 189, 194, 227, 274, 285, 290, 300, 301

CZ.M. 127
Chmielowski Stanisław
Chojnacka Iwona 246
Cichowicz Wiesława 95, 96, 99, 293, 295
Ciesielski Władysław J. 150, 250
Czernik Stanisław 13, 14, 49, 50
Czyżewski Łucjan 138
Czyżykowka Bożena 69, 70, 75, 76
Dachowska Wanda red. 292
Dębski Włodzimierz 139
Dytkiewicz Adam 97, 100, 123

E.F. 129
El-Pa 103
(emp) 124
(es) 245
Emma Bohdan 93

Gadomski St. 167
Glapa Adam 33, 34, 38
Glura Franciszek 287
Głowinkowska Barbara 247
Głowinkowski Jan oprac. i red. 65
Gorgoń Anna 231
Gościański Henryk oprac. 60, 196, 206
Greźlikowski Zbigniew 201
Górecki B. 98
Gruszczyńska Dorota 268

Guderska Anna 298
Guderska Czesława 265, 269—271, 280, 281
Halec Małgorzata 142, 169
Hanyż Andrzej 4
Helsztyński Stanisław 7, 267

(JAN) 144
Jakuszkowiak Teodozja 297
Jankowiak Stefan 53, 236
Jankowski Leszek 273
Janowski Aleksander 1, 30

(k) 210
(kj) 163
(Ku) 251
(kz) 90
Kaczmarek Szczepan 66
Kaczmarek Zygmunt 43
Klemke Waldemar 200, 209, 224, 233, 258, 259
Klinkowski Edmund 15
Kolberg Oskar 47
Korczak Katarzyna 214
Kościański Lech 20
Kowalski Alfons 34
Kuźniewska Ewa 235

Lewandowski Antoni 230
Lewandowski Robert 208, 211, 212, 225
Lewart Marian 84
Ludowicz Bogdan 166, 207
Ludwiczak Jan 12

(Ł) 112
Łapieński Andrzej 164
Ławniczak Szczepan 132

(maj) 152
Maćkowiak Beata 283
Majewski Roman 165, 199
Marchut Maria 155
Markowski Stefan 275
Mendyczanka Franciszka, zob. Mendyka-Wawszczakowa Franciszka
Mendyka-Wawszczakowa Franciszka 67, 88, 272
Miałkowski Andrzej red. 8
Michalakówna Barbara 294
Mikołajczyk Maria 202, 216
Miśkowiak Bogdan 104
Nowak Bogdan 226
Nowosielski A. 116

(ob) 191
Obserwator 264
Olejniczak Stanisław red. 292

Pejda Grzegorz 186
Pieprzyk Józef 105, 106, 113, 135, 136
Piotrowiak Kazimierz 302
Plenzler Anna 177
Podsiadły Adam 276, 277
Polaszek Zdzisław 296

Raupis Stefania 173, 182
Rodak z Biskupizny 102
Rosik Piotr 5
Rutecki Andrzej 203, 218, 219, 228, 240, 242, 243, 282, 289
Rutowska Grażyna 147

(Stan.) 22
Siecińska Halina 146
Sierpowski Stanisław red. 6.
Skorupka Tomasz 37
Skrzypkowski Zenon 143

Smoluchowski Zdzisław 18, 19, 21, oprac. i red. 65, 126, 142, 184, 187, 193, 198, 205, 222, 232, 234, 257, 260, 262, 263, 266, 284
Sobieraj Liliana 261
Sobieska Jadwiga 11, red. 31, 39, 62, 94
Sobieski Marian 94
Sobisiak Walerian 2, 3, 213
Stachowski Władysław 16, 17, 26, 72, 86, 291
Szczygieł Feliks 125
Szpunar Julian 82
Szulc Jerzy 303
Szymański L. 156, 168
Świtała Tadeusz oprac. 44

T.P. 149
Tokarski Lesław oprac. 5
Tomyślak Janusz 221, 229
Topczewska Izabela red. 55
Trziszka Zygmunt 45, 107, 158
Turkowski Leonard 51, 87, 153
Tyrzyk Tadeusz 299

(w) 252
W. 151
(wan) 255
(WJC) 175, 181
WKK 141
WŁAD. 220
Walczak Marian 40
Waluś Elżbieta 24
Wałęski Wiesław 117
Wendzonka Jacek 286
Wiejak Krzysztof 25, 27
Wiertalak-Plewka Mariola 238
Witter Wanda 161
Wizerkaniuk Jerzy 140, 148, 190, 217, 239

Z.N. 114
Zbierski Stanisław 35, 59
Zgodziński Bogdan 9
Ziołek Jerzy oprac. 5
Zygmunt Grzegorz 57, 195, 204, 248, 249
Żalik Anna rec. 55

Jan z Domachowa Bzdęga
(fot. współczesna)

Dodatek nr 1

WIERSZE I PIEŚNI LUDOWE POŚWIĘCONE BISKUPIŹNIE

(wyboru dokonał Jan z Domachowa Bzdęga)

Portret Jana z Domachowa Bzdęgi
(mal. Antoni Rzemyszkiewicz, akwarela 1940)

PŁUGU MÓJ...*

1. *Pługu mój drogi, pługu poczciwy,*
   Gdy prujesz ostrym żelazem
   Tę ziemię moją, te moje niwy
   I smutnym i wesół zarazem.

2. *Pługu mój drogi, pługu mój stary!*
   Niejeden rok tyś na świecie,
   Tyś z siwym włosem moim do pary,
   Obu nas starość już gniecie.

3. *Tobą to swoje krajał zagony*
   Jeszcze mój ojciec sędziwy,
   A gdy mu na śmierć jęknęły dzwony,
   Tyś został, pługu poczciwy!

4. *Kiedy przy ojca płakałem zgonie,*
   Rzekł, patrząc na mnie z tęsknotą:
   „Masz pług ten stary i mocne dłonie,
   Nie będzisz synu sierotą.

5. *Pracuj tym pługiem na polskiej roli,*
   Jak wszyscy polscy oracze;
   Bo serce ojca w grobie zaboli,
   Jeśli uczynisz inaczej".

---

* – Pieśń ta powstała na wychodźstwie w Westfalii wśród emigrantów Polaków z Poznańskiego. Autor słów nieznany. Pierwodruk (w:) *Nowy Śpiewnik Polski. Zbiór najulubieńszych pieśni i dumek narodowych*, Bochum 1898 (w drukarni „Wiarusa Polskiego"). Por. wersję pieśni podaną przez Stanisława Helsztyńskiego w pracy „Kronika rodzinna", Warszawa 1986, s. 82–83, gdzie rok pierwodruku podano błędny.
Współcześnie Biskupianie uznają tę pieśń za swój hymn, przy czym dodają po każdej zwrotce refren w brzmieniu:

„Będziesz ty orał pola i niwy,
Tak, jak orali rodacy,
Bo serce ojca by zapłakało,
Jakbyś orał inacy"!

W zmodyfikowanej wersji (z powyższym refrenem) pieśń tę śpiewał publicznie w 1966 r. na obchodach 675-lecia miasta Krobia biskupiański artysta ludowy Józef Kabała z Sułkowic. On to właśnie zaproponował uznanie jej za „hymn Biskupizny", co zostało zaakceptowane przez społeczność Krobi i okolicy. Józef Kabała zmarł pod koniec sierpnia 1993 r.

Okładka książki J. Bzdęgi „Biskupianie"
zaprojektowana przez W. Boratyńskiego 1936

Franciszka Mendyczanka *

SĄ CUDNE W POWIECIE...

Są cudne w powiecie — pola i osady,
Najpiękniej jest przecie — nie ma innej rady,
Że tu co się zowie — pięknie w Domachowie.
Na wzgórzu zaszczytny — kościół parafialny
Z drzewa, starożytny — lecz jak granit skalny
Przetrwał liczne wieki — dla naszej opieki.
Czy to w Krajewicach — Bodzewku, Ziółkowie,
Poznasz po jej licach — co to znaczy zdrowie,
Urodne dziewuchy i chłopcy zuchy.
Zajedź do Rębowa — albo do Starej Krobi,
Nie twoja w tym głowa — jak się pieniądz robi,
Piękne urodzaje — i polskie zwyczaje.
Bóg mo nos w swej pieczy — biedy u nos nima,
Nikt z głodu nie skrzeczy — czy lato, czy zima,
Bo lud pracowity — wienc w zasoby syty.

* — Autorka słów tej pieśni pochodziła z rodziny chłopskiej z Domachowa. Była miłośniczką i propagatorką folkloru biskupiańskiego, zamieściła na ten temat kilka artykułów w „Kronice Gostyńskiej" (1934—1935), zamężna z nauczycielem z Ziółkowa Franciszkiem Wawszczakiem — rozstrzelanym przez hitlerowców 21 X 1939 r. podczas egzekucji na rynku w Gostyniu.
Pierwodruk pieśni (w:) Jan z Domachowa Bzdęga, *Biskupianie*, Kościan 1936, s. 57.

Na zabawę
(rys. W. Boratyńskiego, 1934)

Stanisław Helsztyński *

BISKUPIZNA

Łowiczanie stron nnaszych: noszą z dumą swoje
kapelusze okrągłe, czerwone kaftany,
pas wstążki wokrąg szyi u mężczyzn związany
i kobiet niezwyczajne stanów i głów stroje.
Zagrody u nich wielkie i schludne mieszkania,
Konie tłuste i piękne, słowa powag:
innej prócz biskupianki chłopak, tak czy owak,
do ślubu nie powiedzie, by była jak łania —
Cenić się muszą bardzo, każdy z nas to widzi:
prymas jest ich proboszczem, rok w rok śród nich mieszka
prostsza ich niźli nasza jest do nieba ścieżka.
Chociaż Gostyn pozbawił stolicę ich, Krobię
władz i urzędów, przecie mają wyższość w sobie:
biskup im został oraz w murach święty Idzi.

* — autor (1891—1986), prof. Uniwersytetu Warszawskiego, wybitny anglista, poeta, tłumacz i powieściopisarz — urodzony w chłopskiej rodzinie w Kosowie k. Gostynia, syn Tomasza Skorupki, autora pamiętnika chłopskiego *„Kto przy Obrze, temu dobrze"*. Pierwodruk wiersza w „Kronice Gostyńskiej", potem w zbiorze *„Gostyń w pieśni"*. Wielkopolskie sonety regionalne, Gostyń 1931, s. 16.
Wzmiankowany w wierszu fakt rzekomego pozbawienia biskupiańskiej Krobi przez Gostyń władz i urzędów szczebla powiatowego — mający swoje odbicie (sic!) także w regionalnej literaturze historycznej — jest zupełnie bezpodstawny. Krobia nigdy nie była siedzibą władz powiatowych, lecz w latach 1793—1887 udzielała jedynie nazwy jednostce administracyjnej powiat krobski; siedziba landratury we wspomnianym powiecie mieściła się w mocno zniemczonym wówczas Rawiczu. W wyniku pruskiej reformy administracyjnej z 1887 r. powiat krobski został zlikwidowany, w jego miejsce utworzono dwa nowe powiaty: gostyński i rawicki.

Gospodyni z córką
(rys. W. Boratyńskiego, 1934)

Leonard Turkowski *

BISKUPIZNA

Jeszcze Polska w sercach płonie —
Jest na Biskupiźnie!
Jeszcze jeden „wiwat" dzisiaj
Życie jej użyźni!
Gest ma jurny Biskupianin
Szeroki, jak pole —
Wzrok skowronka, uśmiech dziecka,
Polską myśl i wolę.
Z mięśni tryska siła wołu,
Z serca błysk mocarny —
Tęgość żubra, uśmiech dziecka
I łagodność sarny.
W tańcu duszę wyładuje,
Gdy zejdą dziewczęta —
Każda wspomni go z tęsknotą,
Każda popamięta.
Krasne lica, krasne stroje,
Krasne, polskie serca —
I uśmiechy jako kwiaty
Prosto z łąk kobierca.
Stare stroje, polskie stroje,
Kaftany, spódnice,
Kopki, wstążki, chusty, hafty,
Kryzki, jedwabnice.
Piękne stroje, żywe stroje,
Kwieciste koronki,
Barwy, barwy, jako kwiaty
Prosto z polskiej łąki.
Zwyczaj stary, uśmiech młody,
Dzień — służba Ojczyźnie.
Jeszcze Polska nie zginęła —
Jest na Biskupiźnie!

* — autor, nieżyjący już dzisiaj, nauczyciel i publicysta z Poznania, przyjaciel serdeczny Jana Bzdęgi. Przedruk wiersza z: „Kronika Goszyńska", t. 9: 1938, nr 4, s. 49.

Młoda para
(rys. W. Boratyńskiego, 1934)

Adam Glapa *

JAK MALESZKA...

Hej, dudziarzu, graj wiwata jak Maleszka stary,
co w Gostyniu i w Poznaniu budził podziw „wiary".
Bo gdy grał czy w radio, w domu, to muzyka brzmiała ,
że aż chaty tańcowały a z nimi wieś cała.

Hej, dudziarzu, graj „równego" jak Maluś przed wojną,
kiedy chadzał po swych polach z głową swą spokojną.
Łany, kwiaty i skowronki jemu podsuwały
tony dźwięczne, melodyjne, które w dudach brzmiały.

Graj, dudziarzu, choć żeś młody dzisiaj w naszym gronie,
bo nogami już drepcimy jak te stare konie.
Grajże, brzęcz nam, z skrzypkiem razem niechaj tony płyną,
Grajże, a napewno jak Maleszka będziesz kiedyś słynął.

* – autor, etnograf z Poznania, napisał m. in. pracę o stroju biskupiańskim (dzierżackim?), przyjaciel Jana z Domachowa Bzdęgi. Wiersz pochodzi ze zbiorów znanego regionalisty gostyńskiego Władysława Stachowskiego, podarowany mu przez autora w czasie okupacji.

Muzyka biskupiańska — duda i skrzypek
(rys. W. Boratyńskiego, 1934)

Józefa Idkowiakowa *

RODZINNE STRONY

Nie da się zapomnieć moich stron rodzinnych,
Uroczych, piękniejszych od innych.
Tu z dziada pradziada ludzie mieszkają,
Swoją rodzinną wioskę kochają.
Może dla innych jest to bez znaczenia —
Dla tych, co żyli tu od urodzenia,
Wrośli jak te drzewa korzeniami w ziemię
Strona rodzinna — to najpiękniejsze z życia wspomnienie.
Tam chata słomą kryta stała,
Tam moja najlepsza z matek mnie wychowała,
Dobry mój ojciec uczciwością i pracą
Przez życie ciężko szedł,
Uczciwie pracował na powszedni chleb.
Tu przeżyłem beztrosko dzień po dniu
Sercem i duszą wrosłam tu.
Gdybym malować umiała
To bym jak było tam namalowała:
Łąkę i ścieżkę, która do domu prowadziła,
Rów , co wody do niego spływały,
Drzewa kwitnące, które dom okalały,
Słońce, które tak jasno świeciło,
Liście, które z topoli spadały,
Dach słomiany szronem pokryty,
Sople lodu, które zimą z dachu zwisały,
Studnia z żurawiem, z której myśmy wodę czerpali,
Izbę, w której myśmy się wychowali.
Drzwi od sieni na zaporę się zamykały.
W sieni wycieraczki ze słomy plecione leżały,
W izbie, jak wszędzie — łóżko, stół, skrzynia, krzesła stały,
Na łóżkach duże pierzyny, poduszki ozdobne na wierzchu leżały.
Dużo świętych obrazów, na jednym palma zatknięta,
Maleńki ołtarzyk na ścianie, które ubierały dziewczęta.
Podłoga z desek nie malowana,
Piaskiem żółtym wysypana.

A do całości tego wszystkiego
Dałabym portrety rodziców i rodzeństwa mego —
Rodziców ubranych w biskupiański strój —
Pracowitych, zatroskanych o byt nasz i mój,
Jak mimo trudu słońce tam zawsze świeciło,
Ptaszki tam pięknie śpiewały,
Jakie piękne wspomnienia z stron rodzinnych zostały.
Bo my przecież sercem, pracą
Wrośli w ziemię naszą!
Miłość do stron rodzinnych nie wygasa,
Bo to rodzinna strona — Domachowo,
To gostyńska ziemia nasza.

Winieta czasopisma „Ziemia Gostyńska"
z 1926 r. według projektu W. Kołomłockiego

* — autorka, żona rolnika z Brzezia k. Gostynia, poetka ludowa, rodem z Domachowa na Biskupiźnie, zmarła w 1993 r.

Józef Idkowiak *

WIERZBO MOJA!

Wierzbo moja, wierzbo stara — urosłaś nad wodą,
Czy pamiętasz jak byłem ja młody — i ty byłaś młodą?
Czy pamiętasz dzień — kiedy cię zasadziłem
Na pamiątkę wtenczas gdy z wojska wróciłem?
Pamiętam — pamiętam! Gdybym mówić umiała,
Wszystko bym ci opowiedziała:
Ile gałązek ze mnie obcięli —
Ci co jeszcze dziś żyją — i ci co dawniej żyli,
Ile razy twój ojciec w moim cieniu odpoczywał,
Ile razy ptaszek na moich gałązkach śpiewał,
Ile silnych wiatrów, srogich burz przetrwałam,
Wrośnięta w ziemię — nieugięta stałam,
Ile obok mnie upłynęło wody —
Od czasu jak byłam młoda i ty byłeś młody.
Powiedz mi wierzbo — ile razy cię odwiedziłem
Od tego czasu, jak cię zasadziłem?
Tego już obydwa nie będziemy wiedzieli,
Wiemy, żeśmy się już zestarzeli,
Że koniec życia nasz nadchodzi,
Że już drugi raz nie będziemy młodzi.
Mnie zetną nisko — zostaną w ziemi korzenie,
Ty spoczniesz w grobie, zostanie tylko wspomnienie.

* — autor, rolnik z Brzezia k. Gostynia, mąż, zmarł tragicznie wkrótce po śmierci żony.

Drużba
(rys. W. Boratyńskiego, 1934)

Teodozja Jakuszkowiakowa *

WIERSZ O PIĘKNIE ZIEMI (fragment)

Ziemio kochana — jakaś Ty piękna, dobrodziejką naszą Cię nazywamy,
bo przecież od Ciebie wszystko ziemio mamy.
Prawda, że ciężko pracować nam trzeba,
byś dostarczyła wszystkim ludziom chleba.
Robimy to z ochotą, z radością, bo o tym wiemy —
że gdy ziarno w ziemię wrzucimy, stokrotny plon zbierzemy.
A łąki kwieciste wspaniały widok mają—
to one dla zwierząt dużo paszy dają,
bo trawa skoszona w upalne dni gorące,
wysuszona trawa i z tego jest sianko pachnące.
Krówki je nasze chętnie zjadają
i za to smaczne mleczko codziennie nam dają.
Strumyki przez łąki wolno przepływają,
a z wody ich ślimaczki i żabki korzystają.
I ptaki spragnione co przez dzień cały rolnikom śpiewają,
też dla ochłody w strumykach wody szukają.
Trzeba by nam pisać całe stronice,
by pokazać ziemi bogate oblicze.
Te przeróżne kwiaty — te zioła, co lekarstwa dają,
czyż one ziemi nie upiększają?
Rosną wszędzie, na polach, na miedzach, na przydrożnych ścieżkach —
czyż nie miło i dobrze wśród tych kwiatów mieszkać?
A drzew na ziemi ile to wyrasta, a wśród nich lipa kiedy
się kwieciem przystraja
i zapachem miodu przechodni upaja.
I pszczółki co miodek z jej kwiatów zbierają,
pracowite, szybkie, piękny koncert dają.
O ziemio, ziemio, jakaś Ty bogata,
co za drogocenna jest ta Twoja szata.
Czy Ty jesteś czarna, piaszczysta, gliniasta —
Ty żywisz nas wszystkich i z wioski, i z miasta.
(.....)

---

* — autorka jest żoną murarza z Chumiętek k. Krobi.

Dyngus – śmigus
(rys. W. Boratyńskiego, 1935)

Stanisława Puślednikowa *

KROBIA

Małe miasto Krobia, piękna okolica
I tu się zrodziła Biskupizny stolica.
Nasza Biskupizna dość daleko słynie,
Póki my będziemy — na pewno nie zginie.
Nasze piękne „kopki" i barwne spódnice
Świetnie upiększają krobską okolicę.
My zaś z tego dumni i tym się szczycimy
Choć to w strojach po dziadkach, my się go nie wstydzimy.
Ci nasi dziadkowie tak pięknie śpiewali,
Ludową piosenkę razem ze skowronkiem poranek witali.
I choć nie raz ciężka praca ich czekała
Ludowa piosenka, ludowa gawęda sił im dodawała.
Ale nasza młodzież śmieje się dziś z tego,
Bo to przecież młodzież wieku dwudziestego.
Modne długie włosy i życie wygodne
A te nasze dudy i nasze przyśpiewki to już staromodne.
A my jak słyszymy dudziarzy granie,
Lub jakiejś ludowej piosenki śpiewanie,
Zaraz nasze serca mocniej w nas zabiją,
Starą Biskupizną na nowo odżyją.

* — autorka jest rolniczką z Żychlewa, rodem z Posadowa, poetka, śpiewaczka, tancerka, szyje do dzisiaj stroje biskupiańskie.

Do kościoła
(rys. W. Boratyńskiego, 1934)

Tadeusz Wujek („WUJT") *

RODZINNE STRONY

Urodzajna nasza ziemia,
Pracowici gospodarze,
Stąd dostatek i bogactwo
I w spichlerzu i w oborze.
Lud do pracy się nie leni
Biskupiańskie to morale,
Ziemia ojców, piękność koni
Stoją tu na piedestale.
W Domachowie, czy Żychlewie,
Sułkowicach, Starej Krobi,
gospodarstwa w przebudowie,
Tutaj się bogactwo rodzi.
W koło turkot maszyn słuchać
W polu, sadzie i zagrodzie,
Koni coraz mniej już widać
Traktor teraz tutaj w modzie.
Lecz miłości do kasztanka
Nie przysłoni Ursus, Zetor,
Konie — ojca to zachcianka,
Mówi syn mechanizator.
Chociaż konik stoi w stajni,
Rolnik jedzie samochodem,
Aby wcześniej być w spółdzielni.
Tu koń przegrał też z motorem.
A gdy przyjdzie jakieś święto
Czy pojechać trzeba w gości,
Stare stroje wyciągnięto
Święta trzeba godnie uczcić.
Moi mili Biskupianie
Pielęgnujcie stroje, wiarę,
To nie może nigdy zniknąć,
To nie będzie nigdy stare.

* — autor, emerytowany urzędnik rodem ze Starej Krobi, mieszka obecnie w Gostyniu.

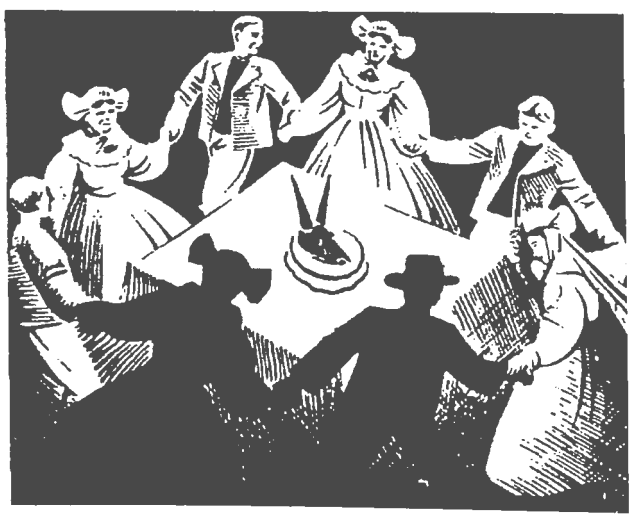

Podkoziołek
(rys. W. Boratyńskiego, 1935)

Władysław Nater ks. COr. *

WSPOMNIENIE

Siostra nastawiła radio —
Druga przypomina telefonem:
„Audycja z Biskupizny"!
Mnie zaś leżeć przypadło
I w łożu wychwytywać tony
Drogiej muzyki, a pełnej tężyzny.
Tak! Już od momentów pierwszych
Ogarnia nas radość, wzruszenie —
Wszak swojskość płynie z pień, z wierszy,
Nieci w nas zachwyt, olśnienie —
Zda się, widzimy postacie
W ich biskupiańskiej szacie —
Dziecinnych lat gwara, tło i treść —
„Przebierka", dudy, skrzypki —
Te proste rymy, rytm szybki,
Co budzą dla Was wdzięczność, cześć.
Słyszałem Wasze głosy —
Choć dudy — zbyt blisko mikrofonu
Czasami je głuszyć śmiały. —
I te melodie nas niosły
Między swój lud, co zagonów
Gospodarz, i z nimi poufały —
W jego tradycje i zwyczaje,
W jego strój barwny, a dostojny, —
W jego urocze święta — maje,
W jego krwawice, trud znojny,
Znane nam każde nazwisko,
Które dociera z fal eteru —
Ale najbardziej, nade wszystko —

* — autor jest członkiem Kongregacji Oratorium Św. Filipa Neri, jest rodowitym Biskupianinem (z Domachowa), rozmiłowanym w swoich rodzinnych stronach, przebywa w siedzibie ks. Filipinów w Studziannie (Kieleckie). Wiersz jest dedykowany J. Bzdędze, który nawet podczas swojego dłuższego zamieszkiwania w Gdyni nie omieszkał i tam propagować folklor wielkopolskiej, krobskiej Biskupizny.

Wyznaję to z radością szczerą —
Twoje czcigodne, Janku, miano.
Jan Bzdęga! Wirtuoz folkloru
Stron biskupiańskich, ich wsi, borów,
Mistrz, znawca, piewca, kustosz, „kanon",
Duch opiekuńczy, „odgrzebywacz"
Zgasłej przeszłości lub pół-żywej, —
Różnych jej nurtów „podpatrywacz"
I skuwający je ogniwem.
Dzwoni nam łańcuch nazwisk innych,
Hajduk, Wieczorek i Maleszka,
Ród Andrzejewskich, Bzdęgów słynnych,
Skrzypalik, co w wsi centrum mieszka —
Baranowski, Łapawa i Prętkowscy —
„Niedosłyszani" domachowscy,
Lub z Krobi Starej czy Rębowa —
I zespół cały — brać morowa!
Jest coś z historii, z kronikarstwa —
Lśni panorama w wyobraźni —
Lecz nade wszystko — nuta dziarska,
Co dźwięczy, grzmi w melodii raźnej —
Chwyta za serce, pcha do wtóru —
Że — wierz mi, Janku — iż ma siostra
Wnet się włączyła do ich chóru,
Nuciła pieśni śpiewnie, z ostra —
Ja zaś sięgałem w przeszłość myślą,
Jak ci, co w „Panu Tadeuszu"
Słuchali, gdy im Jankiel wyśnił
W koncercie, pełnym animuszu,
Świetne momenty, sceny smętne,
Nabrzmiałe treścią i pamiętne.
Oj, rozśpiewali, roztańczyli
Ci biskupiańscy, ach ziomkowie.
Niejedną wieś, niejedno gniazdo!
Oj, ucieszyli, rozrzewnili,
Zrobili rozgłos, co się zowie,
Oczarowali także nasz dom!
Bo w takt melodii, „przodek" sunie —
Wnet „wiwat" arcybiskupiański —
Dalej oberek w ton na strunie —

I jeszcze inne — jak ułański
Taniec wojskowy, wir, parada —
Znane nam tańce od pradziada.
Nadto akompaniament pieśni,
Przyśpiewki zgrabne, trafne cięte,
Jakich już dziś nikt z młodych nie śni —
Podczas gdy dudy buczą, dęte
I wciąż gniecione — tudzież skrzypce
I śpiewem symfonię wytwarzają —
A wszystko skocznie, szybko, szybciej
Płynie — oni zaś grają i śpiewają!
Miłosne trele znad brzeziny —
Dowcipna walka o całusa
Wyrachowanej zbyt dziewczyny,
Którą przemogła snać pokusa,
Gdy ktoś oselkę masła daje —
To znów — wyprawa dla dziewczęcia
Za wieś najdalszą, siódme staje
Na strojnym koniu, w ostróg spięciach —
Czy o zegarach, które biją
Na smutną nutę pożegnania,
Bo mu panienkę wnet odbiją,
Chociaż się ona przed tym wzbrania —
O tej, co w bór szła na jagody
I borowego tam spotyka,
A on polować chciał, bo młody,
Na kłusownika, dziewczę, dzika —
O wydeptanych ścieżkach w polu,
Którędy jadło zaniosła —
O snach miłości i jej bólu —
Ot, pieśni treść, co się wiła,
Jak barwna przędza, babie lato,
Jak rozmarynu listki drobne
Zrośnięte z biskupiańską chatą,
Czy z gęstej „merty", tak ozdobnej,
Misternie, z kunsztem w wian splatane,
By wystrajały dziewcząt włosy
(Wszak i te kwiaty wspominano —
To biskupiańskich ech pogłosy).
Cieszyło nas, że w tym zespole,
W jego przyśpiewkach wśród gawędy,

Nie było miejsca na swawole,
Na pikanterii złej zapędy,
A wszystko brzmiało wskroś weselem,
Kulturą wsi i obyczajem —
A że się język plącze wiele,
Niech się nikomu z nich nie kraje
Serce — czy z bólu głowa łamie!
To nie raziło — wiedz — nie kłamię!
Szkoda, że wszystko krótko trwało —
Słuchałbym dłużej z mego łoża —
Syn „Biskupiański" — tak przystało!
Słuchał, jak Skargi słów wielmoża
A „Biskupianka"! — doda wspomnień,
Czego ja także nie zapomnę:
Jak dziewięćdziesięcioletnia babcia
Wiwat tańczyła — aż zemdlała.
Niestety, dziś jej wnuki „Żabcia"
Nie zna „wiwata" ani „przodka",
Dudów, przebierki, „podkoziołka".
To nic dziwnego! — Bo gdzie spotka
Coś podobnego na Wybrzeżu,
W kaszubskich wioskach, na przysiółkach,
W tych okolicach, które leżą
Z dala od Krobi, Domachowa,
Żychlewa, Hubów, Posadowa?
Ale na chwałę Jana Bzdęgi
Trzeba przypisać, że klub gdyński
Rozwija biskupiańskie wstęgi:
Strojów, zwyczajów, gawęd częstych,
Niby kobierzec — cudną sagę!
Dziękuję wam za trud, odwagę,
Za występ, zwyczajom wierny,
Za wspomnienie Biskupizny,
Za to, że nikt z nas nie jest bierny,
Lecz z dumą, z czcią dla ojcowizny
Dla jej wartości pietyzm żywi —
Przeszłości zniczów, jej ołtarzy
Nie chce usuwać, jak lud wraży,
Lecz wartę trzyma — jak najtkliwiej!

Kościół w Domachowie
(rys. W. Kołomłockiego, 1926)

Józef Nawrocki *

W SŁOWIE I PIEŚNI ZAKLĘTA JEST TWA DUSZA...

Choć cierpienie nie zwalnia Cię ze szpitalnego łoża,
Twa twarz i wzrok w jasności lśni!
Bo w słowie i pieśni zaklęta jest Twa dusza,
w kulturze i obyczajach dalej w eterze grzmi!
Odejdziesz gdy wieko trumny zamknie Twe powieki,
a matka ziemia obejmie Cię w swych ramionach!
Wszystko zostanie po Tobie i przetrwa wieki
i szumieć będzie po polskiej w zagonach ziemi!
I z Jana Bzdęgi w Domachowie grobu
bić będzie zamarłe serce,
Że z pieśni wyrósł wśród ludu,
Choć żył w poniewierce i z trudu!

* – autor, 82-letni rolnik z Krzyżanek nieopodal Krobi, bajarz ludowy, spotkał się z Janem Bzdęgą w 1992 r. w szpitalu w Marysinie k. Piasków – gdzie powstał ten wiersz dedykowany zasłużonemu piewcy Biskupizny.

Przemowa podczas „odprawy" pogrzebowej na Biskupiźnie
(rys. W. Boratyńskiego, 1935)

Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Krobi

BISKUPIANIE W MALARSTWIE

CZESŁAWA GAŁY

CZESŁAW GAŁA
(1923 – 1991)

artysta malarz, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, gostynianin z urodzenia, od 1959 r. mieszkał, tworzył i działał społecznie w Twardogórze (woj. wrocławskie), członek i działacz Gostyńskiego Towarzystwa Kulturalnego, miłośnik i dokumentalista piękna folkloru biskupiańskiego.

Starsza para biskupiańska
(rolnicy Zofia i Stanisław Nowakowie z Domachowa),
olej, 1980 – Muzeum w Gostyniu

Śpiewaczka ludowa Maria Majchrzakowa ze Sulkowic z wnuczką Elżbietą
(olej 1983, Muzeum w Gostyniu)

Jan z Domachowa Bzdęga — portret alegoryczny
(olej 1980, Muzeum w Gostyniu)

Dziewczyna w stroju biskupiańskim
(olej 1981, Muzeum w Gostyniu)

Skrzypek i gawędziarz ludowy Józef Kabała ze Sułkowic
(olej 1984, Muzeum w Gostyniu)

„Wiwat" biskupiański w izbie wsełnej
(olej 1983, Muzeum w Grabonogu)

Dudziarz Stanisław Jańczak z Rębowa
(olej, 1979, Muzeum w Gostyniu)

Skrzypek Władysław Sworowski
rodem z Potarzycy
(olej 1980, Muzeum w Gostyniu)

Kapela biskupiańska
(olej 1986, Muzeum w Grabonogu)

E r r a t a

1. W i n d e k s i e a u t o r ó w błędnie oznaczono numerację pozycji z zestawienia bibliograficznego od nr 237 do nr 289. Należy je przesunąć o jeden numer w dół, np. w indeksie zamiast pozycji nr 238 powinien być nr 237, itd.

2. Rysunek na s. 44 jest błędnie wydrukowany - odwrócony.

Wydawca przeprasza Czytelników